

Függelék

Acta Tomiciana

**Epistolarum, legationum, responsorum, actionum et rerum gestarum serenissimi
principis Sigismundi primi, regis Poloniae et magni ducis Lithuaniae
Per Stanislaum Górski, canonicum Cracoviensem et Plocensem collectarum**

(1.)

MDVIII. Iulius

Tomus I. paginae 25–27.

XIV. Vladislaus, Rex Hungarie, Sigismundo, Regi.

Salutem et fraterni amoris feliciumque successuum incrementum.

Accepimus literas Mtis. vre. redditas nobis XX. hujus mensis, quibus imprimis Mtas. vra. pro suo fraterno in nos amore et observantia vehementer cupit certior reddi, qua in valetudine simus nos et liberi nostri affectatque nos cum eisdem una feliciter valere. Deinde nobis statum et conditionem presentium rerum suarum contra Moscovitas perscribit simul etiam de quibusdam rumoribus fidelem nostrum, spectabilem et mgcum Bohdan, vojevodam Moldaviensem, tangentibus deque consilio ejusdem, quid videlicet in eodem negotio agendum esset, nos certificat requiritque etc.

Ser. rex, frater charissime. Nos imprimis pro ejus sincera in nos charitate et fideli cura atque sollicitudine, quam de nostra et liberorum nostrorum bona valetudine habet, agimus eidem amplissimas gratias, nec fas est credere aliud quam quod Mtas. vra. de nobis et ipsis tanquam sanguine et fratribus suis semper sit sollicita. Scire autem velit, nos cum prefatis liberis nostris una adhuc, ex gratia Dei, optime valere, iidem etiam liberi et virtutibus et magnitudine corporis indies crescunt, presertim Ser. dnus. rex Ludovicus post coronationem suam nuper divino munere factam (id quod felix faustumque sit) bellissime valet, et vel in hac sua etate armis et equis gaudet atque plaudet. Deus conservet eum nobis, ut sit solamen curarum et etatis nostre, prodesseque sciat et servire universe Christianiti. Itidem a Mte. quoque vra. cupimus semper audire, cujus omnes fortunas et omnes actiones non minus a Deo omnipotente prosperari

cupimus, quam nostras proprias. Annuatque Deus ipse maximus, ut cum fausta victoria de hostibus suis salva in regna sua revertatur.

Ceterum bellum istud Moscovitarum nunquam certe probavimus, cupivissemusque, ut Mtas. vra. nonnisi compositis prius ac firmatis bene rebus suis ac regno Polonie, cum membris suis post tot calamitates respirato, illud aggressa fuisset, sed neque injuria ac perfidia (uti arbitramur) illius ducis Michaelis secuta fuisset. Sed postquam ad hoc deventum est, jam non quale fuerit initium sed magis qualis sit exitus futurus cogitandum censemus. Itaque scripsimus ad illustr. dnum. ducem Moscoviae deterrentes ipsum ab hac expeditione, persuadendo atque hortando eum ad aliquam pacem et bonam ac honestam concordiam cum Mte. vra. In quam autem sententiam scripserimus, Mti. vre. ex incluso exemplo intueri licebit, quas quidem literas nostras, si eidem hoc pacto scriptas placebunt et putabit esse illi duci Moscovie reddendas, habet cursor noster in mandatis, ut usque ad eundem ducem proficiscatur easque nomine nostro reddat et responsum in scriptis ab eodem nobis cupiat, sin minus, reportet. Non enim inutile nobis videtur, ut inter Mtem. vram. et eundem ducem fierent saltem nunc aliquae inducie unius ut puta anni, vel parum ulterius, nos tandem pro finali tractatu pacis et concordie solennem nostrum oratorem aut oratores, ad Mtem. vram. et illum ducem Moscovie mitteremus. Sumus etiam scripturi et nunciaturi pro hac re sanctissimo dno. nostro, summo pontifici, ut Sanctitas quoque sua hominem suum ad prefatum ducem mittere et se pro concordia, medio sui quoque oratoris interponere dignetur; et non dubitamus Sanctitatem s. id facturam. Proinde admonendam fraternam Mtem. vram. duximus, ut cauta sit, ne per illos hostes quoquo pacto circumveniat, dolosi enim sunt homines et presertim in re militari, et bellicis artibus magna semper utuntur fraude. Suspecta etiam est nobis illius Tartari imperatoris, de quo scribit Mtas. vra., societas seu succursio. Est enim ejusmodi hominum genus ejus conditionis, ut nonnisi decipere presertim christianos querat. Nihilominus si videbit Mtas. vra. posse illi confidere et plena posset de illo haberi fiducia et certitudo, non esset abs re posse cum suis copiis auxiliariis augere exercitum Mtis. vre. et reddi per hoc illis hostibus potentior. Ista tamen omnia rectius Mtas. vra., que propinquior est et illorum mores et naturam callet, quam nos, qui procul absumus, considerabit.

Deinde ut primum litere Mtis. vre. applicuerunt, scripsimus ad vojevodam Moldaviensem prout Mti. vre. visum est, his tamen verbis et forma usi sumus, ut etiam si secus esset, nihilominus moveat hominem, ut veniat ad bonam vicinitatem ac pacem cum officialibus et gentibus Mtis. vre., in confinibus suis locatis.

Non putamus tamen imperatorem Turcorum, prout nunc res Transalpine se habent, quidquam contra vojevodam ipsum moliturum, id quod breviter ita Mtas. vra. habeat: dum his diebus

vojevoda ex dictis Transalpinis seu ultra Montanis vitam cum morte commutasset et tam vojevoda ipse defunctus, quam omnes bojarones instar predecessorum suorum essent nobis et huic regno astricti fide et fidelitate et presertim, quod nullum vojevodam isthic in medio ipsorum tolerarent, nisi qui sit de consensu et voluntate nostra electus, utcunque contigit, quod illi, qui circa littus et ripam Danubii dominia habent, territi subito adventu Turcorum, qui cum quodam filio Condam Dracule vojevode Michne a) vocato preter omnium opinionem supervenerant, coacti sunt illi adherere. Et Turci locato hujusmodi Michne in ipso vojevodatu decesserunt. Ad quem jam" successive etiam ceteri adherere inceperunt. Nos habemus in Transilvania paratum exercitum nostrum et nullo pacto statuimus his conditionibus prefatum vojevodam ibi tolerare. Idem autem vojevoda novus assidue supplicat. Nam licet sit scismaticus, tamen magis videtur christianis favere et in secreto nobis se obtulit: velle omnia facere et majora etiam et strictius esse obligatus quam etiam sui predecessores, dummodo ipsum non ejiciamus. Nunc ergo arbitramur, cesarem Turcorum vereri, ne nos deturbemus et expellamus istum suum vojevodam, per ipsum premissio modo locatum, et in hoc casu vellet ipsum juvare, non quod vellet contra eum ire vel impedire. Et hoc est quod orator Mtis. vre. in Tartaria dixit se obfecisse. Speramus tamen nos posse istud etiam sine armis componere adeo quod etiam, si predictus vojevoda isthic tolerandus erit, satis securi de ipso erimus et de servitiis suis. Quidquid tamen sit, nos non abjicimus etiam consilium, ut diximus, Mtis. vre., et e vestigio scripsimus ipsi vojevode Moldaviensi, ut se cum capitaneis et gentibus Mtis. vre. intelligat et se mutuo defendant. Cui etiam nos bonam spem auxilii in hoc casu obtulimus. Credimus tamen si nos vojevodam predictum in pace mittemus et res aliter bono modo compenetur nec Tartari contra Moldaviam nec Turci in subsidium Transalpinensi vojevode sunt venturi. Hoc etiam duximus Mti. vre. perscribendum. Orator noster, quem, ut scit, ad Turciam misimus, nondum reversus est. De quo multum miramur; exspectamus tamen ipsum reversurum in horas. Qui quam primum revertetur, reddemus Mtem. vram. de omnibus certiolem. Quam et bene et feliciter valere et in omnibus prosperari vehementer optamus. Datum Bude XXI. Julii.

(2.)

MDXV. September

Tomus III. paginae 202–207.

CCXLVI. Epistola Pisonis, Legati Apostolici, ad Joannem Coritium, de Victoria regis ex
Moscis.

Scio ego, ambiguum tibi esse, Coriti mi charissime, in humanis ne sim an vero minus, qui totum jam ferme annum, quo Roma absum, tam pertinaciter tecum sileam; par item de te quoque cogitatio me suspendit, qui nihil omnino scripseris, nisi forte tue mihi reddi non potuerint incertissimis huc usque vagato sedibus. Que etiam causa fecit, ut cessator et ipse fierem, cum alioqui ad scribendum nemo me sit minus piger. Nosti, quam invitus obierim hanc provinciam: ut ad Ser. dnum. Polonie regem ac deinceps ad Moscovie ducem, quo pacem inter ipsos pontificis et legati nomine firmarem, proficiscerer. Sed non erat integrum reluctari diutius mihi. Veni tandem Julio mense Vilnam, que caput est Lithuanie, ubi a principe, preter quam quod pro sedis apostolice reverentia amplissime acceptus fui, habitus sum pro singulari ejus in me, veterem alioqui clientem, benevolentia admodum gratiose, nam humaniter dicere regie celsitudinis dignitas vetat. Data deinde diebus duobus sequentibus bis audientia. Post tertium adventus mei diem rex in castra movit, quo ante dies aliquot, nisi me operiri dignum duxisset, omnino ire statuerat, jam enim utrinque ad bellum, et quidem atrocissimum, inclinata erant omnia. Pacis nomen ob interpositas pontificis partes auditum non ingratis; ceterum inter tubas, inter tympana, inter alios armorum strepitus facile oppressum. Jam enim et hostis Moscovita, arce Smolensko supra Boristhenem sita per prodicionem potitus, factus erat insolentior et rex exercitum validissimum ex equitatu et peditatu stipendio conductum pugne avidum imprimis paraverat. Erant in his cataphracti duo milia, quibus nihil esse possit neque ornatum neque armatum magis, peditum paulo plus duo item milia, in quibus belli postea moles stetit. Fuere deinde alia triginta equitum milia fortissimorum virorum. Id enim credas volo, neque vidisse me unquam majorem equitatum quam constituere hic princeps posset, neque crediturum me fuisse, si non vidissem, ut certe, si velit, valeat centum milia equitum armare. Jam vero major fide quadrigarum numerus est commeatum ferentium; neque enim ipse crederem cuiquam ista narranti, nisi meos ipsos oculos testes habuissem. Quis enim crederet viginti quadrigarum milia conduci posse? Tantum jam abest, ut scribere hec auderem. Scribit hec tibi Piso: Piso jam non poetarum, sed annalium scriptoris emulus, nisi forte ne oculato quidem testi adhuc credis. Fit id non voluptatis causa sed necessitatis. Homini jumento victus ferendus est propter loca sola solitudine nobilia, qui tam diu duret quam sit manere necesse diu. Centum miliaribus

Lithuanicis (que centum viginti Germanica faciunt, tantum enim vie est a Vilna ad Smolensko) preter lustra eademque palustria nihil ferme videtur, sterilia et inhospita omnia. Estima nunc tecum, quanto sit commeatu opus. Adde quod ubi etiam in locum veneris destinatum, non minori sis frumenti aliarumque rerum necessariorum inopia laboraturus, tum ob soli sterilitatem, tum quod hos. stiliter vastata sunt omnia.

Eum igitur exercitum ubi rex ipse recensuisset ire in hostes jubet. Interca prefectus arcis Poloczko alia quadam via terras Mosci invadit ibique populatus omnia ingenti onustus preda revertitur. Dum itaque exercitus discessui se parat, videntur in loco quodam exploratores hostium. Nostri, cognito illorum numero, (erant viri bellatores mille trecenti) lectis ad hoc sexcentis equitibus, illos obruere armaque capientes majore ex parte trucidavere, duce eorum cum nonnullis nobilibus capto. Idem postridie nostri fecere in aliis mille ducentis pari eventu. Moscus re cognita exercitum omnem suum, qui octoginta milibus constabat, loco ad id electo ultra Boristhenem collocat, ratus: nostros pugne aviditate amnem non formidaturos. Verum id non sine periculo, quum ipsi vadum tam bombardis quam milite munivissent, cumque unicum, nam alibi Boristhenes utpote et altus et vorticosus neutiquam est vadabilis. Nostri, relictis aliquot milibus, qui se hosti citra amnem circum equitantes ostenderent, reliqui, percontato alibi flumine, ponticulum ex ratibus lintribusque nectunt, quo peditatum cum machinis transmittant. Equites acie ut erant instructi omnes se uno impetu, sed ex ordine, in amnem conjiciunt feliciterque tranant, credo Diis freti, haud plus uno desiderato.

Non erat incognitum hostibus et poterant nostros vel amnem ingredi volentes trajectu prohibere, vel partim egressos opprimere; verum cum et numero suorum nimium fiderent et paucitatem regionum contemnerent, loco se tantisper, utpote opportuno, movere distulerunt, dum nostri jam non modo amnem transirent versum etiam et pugne locum caperent et ordines vel reficerent, vel mutarent. Tantumque fuit temporis medii, ut tribus ferme horis utrimque a pugna abstinerent. Ubi deinde ad manus ventum fuit, hostes arte circumvenire nostros a tergo per vallem, ubi non apparebant (nam et collis dumetis consitus impendebat aspectum) magno impetu nitebantur. Nostri re explorata de repente, ut in subitis casibus fit, mutant consilium. et ex ea parte injussu pugnam committunt. Nam alio belli dux acies inclinarat, ubi et ipse tunc ferebatur. Quod cum ex nostris nonnulli, bello alias probe exercitati conspicerent, neque aut consultandi aut ducem conveniendi tempus locusve daretur, in hostem conclamant fortiterque pugnando reprimunt. Hec a levo cornu acta, mox a dextro et omni ex parte conserte manus, tubarum clangor ut ex his, qui interfuere, accepi supra usitatum modum. Fuere enim tubicines in hostili exercitu plus multo quingenti. Atque ita fortissime dimicatum utrimque, inclinante jam ad vesperam die, timor hostes, mox desperatio occupat. Jam neque nostrorum impetum

ferre diutius qui proximi erant, neque fuge viam a tergo reperire valebant, prementibus ultimis, qui et ipsi ordines explicare nequibant. In ea trepidatione clades facta ingens, fugientes autem tumultuatim nostri in longam noctem persecuti, quoscunque cedere, nisi qui vel nemorum densitate latere vel noctis beneficio elabi poterant. Ibi direpta castra, in predam versa omnia. Cecidere ex hostibus circiter milia quadraginta, capta quatuor milia, et cum his prefecti exercitus omnes, qui octo fuerant; inter quos unus a duce Moscorum dux Michael Holitza cum trecentis nobilibus, inter quos sunt barones multi. Hos secum rex nudius tertius quasi in triumpho Vilnam duxit, conspicuos omnino viros. Mihi certe in omni vita nihil videre circa pompas bellicas obtigit gloriosius. Reliqui captivi partim per municipia distributi sunt, partim ad victores remanent, ubi adhuc et signa tenentur, que et ipsa ablata fuere ad unum omnia. Rex enim cum domesticis duntaxat idque paucis admodum Vilnam rediit, misso quem penes se ad custodiam sui habebat ad belli duces exercitu recenti milium quatuor, uti victoriam sequerentur, maxime vero, uti arcem Smolensko recuperarent. Moscus enim qui victoriam sperabat, mox, suorum accepta clade, ex arce Smolensko paucis admodum stipatus, adeo precipiti ad propria cursu festinavit, ut uno die ac nocte CCC passuum milia superaret, sive ut novum repente exercitum scriberet, sive, quod vero similis est, ut famam rei male geste preverteret, quominus fratres rebus novis moliendis ansam antecaperent, male tractationis memores, utpote qui servitutem apud tyrannum fratrem servire coguntur. Parum enim ad recuperandum exercitum superesse spei fatentur et captivi, asserentes, Moscum adhuc populo plurimo abundare, verum rustico et ad bellum inepto, quum in hanc expeditionem omnem ferme nobilitatem duxerit. Sic ille, qui paulo ante capta dolo arce superbus Polonis omnibus necem, Lithuanis vero compedes minitatus fuerat, turpissimam coactus inire fugam est, ut se tam neci quam vinculis eriperet. Nam ita certam demens sibi ipse victoriam spoponderat, ut postea apud duces belli captos reperte cum mandatis atque stratagematis epistole fuerant, quibus quid facto cuilibet post victoriam opus esset commiserat: ut scilicet regem in presidiis positum uno agmine adorirentur; eo utcunque potiti in tres se vias diviso exercitu diffunderent Vilnamque direptum festinarent. Sed nesciebat homo, et privatim et publice perjurus, Deum violatæ sine causa fidei vindicem longe aliter constitutum ire. Dii enim immortales ob perjurium ut ait pro Roscio Cicero hominibus irasci et succensere consueverant. Dedit condignas perfidie sue penas, cum ne ex nostris unus quidem captus sit, vulnerati multi et hi adverso corpore omnes. Mortui vix supra quadringentos, et in his barones quatuor elegantissimi, iidemque fortissimi juvenes, quorum corpora huc relata sunt et tumulata honestissime, duobus sub infula episcopis cum universo clero ad civitatis portas progressis. Quorum tamen mors immensa hostium clade piata est. Ut certe fateri necesse sit, hec sine Divum numine non evenisse, cum alioqui rex ipse re quidem

vera christianissimus sit semperque fuerit. Assiduis enim pro victoria supplicationibus, ea deinde parta, gratiarum actionibus templa omnia sonabant. Quin et publice ad Deum omnia princeps refert, tum maxime cum Tartari, qui sub idem tempus juxta pactum conventum adesse Majestati sue debuissent, fraude se subduxerint.

Jam vero et illud non obmiserim, esse apud Moscum ducem Michaellem Glinski, virum animi et corporis dotibus egregie insignem; is olim non levibus ex causis regem Polonie fugiens ad Moscum cum suis ex Lithuania migravit, qui et priorum et horum causa motuum fuit. Hunc rex Polonie, ad Serenissimi fratris sui Vladislai, Hungarie regis, instantiam, in gratiam secreto admiserat, et jam tacito redire ad regem e Moscovia parantem, sui, quibus nimium fidebat, Mosco detulere. Qui hominem e vestigio vinctum domum sub custodia remisit, incertum quid de eo velit statuere. Is si forte ad regem transfugisset, magnam sibi hujus victoriae partem vindicare contendisset; nam id circiter calendas Septembris contigerat, prelium vero octava Septembris ipsa die natali Marie factum est. In summa: Dei omnino munera sunt hec precipua, deinde principis Deo gratissimi, cujus fortunam utique perlustrem, non ex ariolorum nugis, sed ex summa vite sanctimonia, prudentia, fortitudine, temperantia atque modestia metior, in quo illud pulchrum est, ut si clementiam ipsam velis effingere, nullo certe alio neque ore, neque colore, quam hujus principis id prestare possis efficacius.

Mihi profecto post exantlatos tot viarum labores ex hac victoria tantum accessit letitie, ut nihil asperum sive terra sive mari videar tulisse, sive quia principis hujus sum fuerimque semper studiosissimus sive quod hac factum est victoria, ut ire ad Moscum non sit necesse mihi, que mea profecto est summa expectatio. Nam preter viarum tum longitudinem tum difficultatem valde me terret hominis etiam jurati perfidia. Satis mihi est confessori esse, superbam martyri palmam non ambio. Misi ad illum calendis adhuc Augusti famulum cum literis pro salvo conductu, scio pervenisse, sed neque responsum neque famulum vidi, audio in amnem conjici fuisse jussum. Non libenter bibo tam largo cantharo. Sed jocor verbis, re tamen vera serius est, quod scribo. Scilicet mihi servabit, si etiam dederit fidem, quam neque regibus ac ne Deo ipsi servare solet? I nunc, scismatico committe vitam tyranno, ut te per Scythicas sub Styga mittat aquas!

Nollem in his sinistrum mihi omen precinere, qui initio certe invitatus feci, ut hanc experirer molestiam. Tolerabilia hactenus fuere omnia, quamvis aspera, in reliquis quoque superanda fortuna ferendo est. Nondum satis intelligo, quid de me futurum sit, cum omnis adhuc exercitus arcis recuperationi studeat. Eam brevi futuram speramus. Nisi et viarum sub hec tempora difficultas et anni ratio Polonis nostris obstaret, victorem omnino exercitum in ipsa Moscici dominii viscera transferrent, ibidem hibernaturi, qua illorum sententia, facile residuo itinere

absolverer. Sed ducare tamdiu vix poterunt commeatus penuria, presertim pro jumentis. Habent enim preter suum equitatum predatitios equos circiter viginti milia, quos salvare si possent, plurimum vellent, habere enim Moscovia dicitur equos laboribus ferendis admodum idoneos. Res extrahi diu non poterit; quidquid erit, non patiar te nescire. Tuum erit interea, literas has nullo constantes ordine boni consulere; ut enim sparsim relata mihi sunt omnia, ita varie congesta, ut vix unius corporis esse videantur.

Mitto nummos argenteos sex mosciticos, hos tibi cum amicis communes esse volo, invenies in illis inscriptiones partim grecas partim ruthenas. Symbolum habent Ruthene cum gre. cis literis, deinde par est etiam religio. Sunt utique Christiani sed Scismatici. Templata habent hic presertim Vilne auro, argento, gemmis opulenta. Paucis etiam hinc annis ex lapide edificari cepta et quidem sumptuose, cum lignea duntaxat antea habuerint non culta admodum. Sunt autem Rutheni (ut illud quoque auctarium addam) ingenio Lithuanis promptiore, quo fit, ut operibus non mediocriter excellant. Multi ex his peculiare vitium prodicionis habent, quod ad principum sive ducum aliquorum domos irrepsit. Quin et hoc nuper bello dux Msczislavski quidam Ruthenus cum omnibus suis Mosco se dedit, quamvis egregium adolescentem filium in aula regis reliquisset. Sentiunt multi ex iis secreto (ut creditur) pro Mosco, nulla alia magis quam religionis causa; cum enim per omnia communem habent, transfugerentque passim multi, nisi exploratam Mosci tyrannidem formidarent. Is enim sevissimis legibus subditos coerces. Omnia illi nascuntur, omnia illi crescunt, omnia adducuntur. Si qui sunt, qui vel genere, vel dignitate magni sunt, in illius nihilominus manu sunt, neque diutius divites quam velit ipse. Commercia eorum terra marique plurima. Aurum, argentum pro pellibus inferre soliti mercatores, nihil aliud referunt. Ea omnia principi accedunt. Hinc opes isti tante, quantas ne unum quidem in Europa principem habere fama est, populo miris artificiis insigni potens. Italos habet domesticos multos et honeste et utiliter, ceterum suas circa fidem partes coactos sequi. Hec ab his, qui illic versati sunt, didici. Si quando, (quod maxime deprecor) eo iero redieroque, quod precor, plura de his vel per literas vel affation certiora referam. Interea autem et hinc erit quod scribam. Restat enim nonnihil actionis militibus nostris circa arcis recuperationem, quod negotium extrahi diu non poterit. Si enim deditionem facere noluerint, aliud nostri pro temporis et rei qualitate consilium sunt apprehensuri. Sunt enim adhuc in castris prefecti et tribuni militum omnes veterani, qui vel sub manu captare consilium non ignorant. Ante omnes autem illustris dux Constantinus, inter nostri temporis imperatores in re bellica facile princeps, qui signis collatis ter et trigesies dimicando victor fuit. Idem, junior tamen, apud Moscum septennio manicis pedicisque constrictus fuerat bello captus. Vix est domi Numa religiosior, foris Romulo non inferior; que duce et hoc bellum gestum est. In quo quidem duce Constantino nihil esse uno

omnes ore ajunt, quod probari nequeat, nisi quia Ruthenus idemque Scismaticus sit, ita errore a parentibus per manus accepto. Neque enim parum refert, quam quis a majoribus religionem acceperit. Ceterum ita majorum suorum traditiones omnes sancte observat, ut ne latum quidem ab iis unguem recedat. Qui si ad sancte matris ecclesie obedientiam reduci posset, innumeris procul dubio ad idem agendum preluceret; tanti est apud suos momenti, regi autem ob eximias virtutes facile charissimus. Sed de his tandem plus satis. Veniam tamen mihi dederis, ut spero non gravatim culpam ingenue fasso, qui non epistolam, sed libellum ex bello fecisse me haudquaquam negaverim; leges aliquando non pauciora his de itineris mei ratione, quod utinam non tentassem. Parum a septentrionali oceano disto, et longius adhuc progredi cogor. Jam hic September initium est brume, que tamn seva solet ingruere, ut multis sine naso contingat esse. Noctes estate brevissime, hieme diei parum. Sub divo Julio, pontifice, laudatissime memorie, minus mense annum Roma ad duos missus reges abfui. Sed nihil ad hec, que hactenus mihi equali temporis sed diverso laborum calculo incidere: et tamen difficiliora adhuc restant. Levius fit patientia quicquid corrigere est nefas. Mihi certe satis erit pontificis legatique expectationi respondere. Quod ut facere grate valeam pro Sanctitatis sue ac Sedis apostolice amplitudine, gloria, ne glaciale quidem (vel sub bruma) sum reformidaturus oceanum.

Sed jam vale et volumen hoc boni consule, ad neminem enim diffusius scripsi, cum sciam mea tibi omnia, utpote mei semper amantissimo, non displicere. Ego valeo et principis munificentia bene habeo. Vilne XXVI Septembris.

(3.)

MDXIV. November

Tomus III. paginae 254–255.

CCCXLIII. Sigismundus, Rex, Vladislao, Regi Hungarie et Bohemie.

Serenissime princeps et dne. germane noster charissime. Commendavimus vre. a. Mti. alias per literas atque etiam per mgcum. Christophorum de Schidlowyecz, sandomiriensen castellanum et vicecancellarium regni nostri, venerabilem Jacobum Pisonem, protonotarium sedis apostolice, rogantes vram. s. Mtem., ut ejus virtutis rationem occasione se offerente haberet eundemque provomeret in aliquem statum sas virtute dignum; eundemque iterum et nunc ad vram. Mtem. redeuntem commendamus id ipsum magnopere pro eo petentes.

Cum autem vre. Mtis. s. subditus et istius regni indigena existat, videretur nobis consultum, sicuti et alias de hoc quoque vram. Mtam. alloqui commisimus, ut vra. Mtas. ei potius quam

cuipiam alteri erudiendum Sermum. natum suum, regem Ludovicum, nepotem nostrum amantissimum, committeret, presertim, quod ipse Piso variis idiomatibus instructus est; non dubiteramus enim, quod ipse hac in re fideliter vre. Mti. sacre, immo toti nostre domui in consolationem nostram inserviret. Nam et nos nepotis nostri amantissimi curam habentes cum ipso Pisone super educatione ipsa presentes contulimus, ipse autem pollicetur sancta fide, se omnia facturum, quocunque sibi commissum et credita fuerint. Vra itaque Mtas di gnetur pro sua probata sapientia hac in re facere, quidquid illi commodius videbitur, sed ante omnia hoc curare dignetur, ut puer dum est in teneris annis et doctrine aptus non negligatur; nam hoc nobis erit jucundissimum, cum in virtutibus eum proficere cognoscemus; virtutibus enim imbutus non modo paterno imperio aptus erit, sed etiam amplioribus dignissimus censebitur. Deus autem omnipotens vram. Mtem. sacram una cum suis natis amantissimis felicem et incolumem šervet. Datum Vilne XVII Novembris.

(4.)

MDXII. Augustus

Tomus III. paginae 297–306.

CDXXXII. Consiliarius ex Hungaria (Georgius Frangepan Archieps. Colocensis)

Christophoro Schidlovicio, Polono.

Mgr. dne fautor et amice mihi colendissime. Salutem et perpetuam felicitatem. Expectabant vre. Mgele. in me merita et singularis ejus humanitas, qua me eadem jam pridem prosequitur, et novissime nuncios meos et Trancinii et Cracovie tempore nuptiarum Sermi. communis dni. nostri, regis Polonie, abunde complexa fuit, ut frequentiores ad eandem da rem literas, que et animi mei erga Mgciam. vram. propensissimi testes essent et saltem in agendis gratis grati officio fungerentur. Sed quia Mgcia vra nonnulla mihi per pre positum colocensem ex Cracovia significaverat, commodum et dignitatem Sermi. regis Polonie concernentis, ardua quidem et que tractu temporis non modo ad efficiendum, verum etiam ad recte investigandum indigebant, quandoquidem mali actionibus suis semper latebras querunt, malui aliquantisper apud Mgciam. vram. Mtemque. regiam tarditatis vitio quam modice diligentie et fidei in rebus mihi commissis notari: presertim cum indignum semper existimaverim, ad aures illius Mis. minus explorata sed ea duntaxat, que maturiore investigatione vera se indubita conperi, afferre. Preteres non inconsultum putavi, si proxime preteritum conventum, qui nobis ad festum beatorum Petri et Pauli, apostolorum, Bude indictus fuerat, expectassem, quo et adversariorum machinationes

facilius et apertius deprehenderem clariusque ex variorum relationibus eorum prava desideria cognoscerem, et cum Mte. regis aliisque bonis et recte sentientibus, precipue vero cum ill. dno vojevoda transilvano ad obviandum eorum conatibus coram agerem et tractarem. Sunt enim ipsi conatus noxii et periculosi, nisi quam primum reprimantur, licet quandam speciem probitatis preferant, finis tamen eorum omnino metuendus est. Et ut Mgcia vra seriem rei cognoscat, regieque Mti apertius illam declarare possit, imprimis sciat, dnos, palatinum et episcopum Quinqueecclesiensem conjunctissimos esse, multis ipsos fidei se federis vinculis colligantibus, et hoc quidem in finem eum, ut ipsi pari consilio et voluntate regiam Mtem. quoad vixerit una cum regno Hungarie soli gubernent et adhuc in vita regis tantam sibi auctoritatem consent, ut summa gubernationis et omnium rerum apud illos, etiam rege defuncto, remaneat.

Machinantur etiam, ut regem Ludovicum ab Illma sorore sua ad inhabitandum diversa palatia disjungant, et hoc pretextu honoris et reverentie regie dignitatis se agere simulant, ut videlicet jam Sermus rex Ludovicus amplius non inter feminarum gregem, sed inter viros educetur et per se, ut coronatum regem decet, curiam suam habeat, que etiam ab ip. sis dominis, et precipue a filiis baronum frequentetur. Multi tamen opinantur longe aliam causam subesse: ut ipsi sensim, exclusis illis, qui eum educaverunt, ipsum in potestatem suam recipiant, eique pro arbitrio eorum magistros et custodes deputent, qui ipsis per omnia morigeri sint et pro arbitrio eorum omnia faciant.

Cuperent etiam summopere castellanos modernos castri budensis immutare, nec desinent tentare, nisi eorum audacie tempestive occurratur, credunt enim hoc solum summe eorum felicitati deesse.

Preterea dnus. Quinqueecclesiensis ordinavit officialatum banatus regnorum Slavonie et Croatiae domino palatino, ut quemadmodum dnus. vojevoda Transilvanie est perfectus, sic pari modo ipse istis duobus regnis, presit et imperet, ut magistratu eo non sit inferior, et quoties opus fuerit, res novas moliri queat. Quod quidem commodissime fieri poterit, siquidem ille due provincie contigue sunt dominiis Ser. domini regis Romani, ces. Maximiliani, in quem ipsi totis viribus et affectibus incubuerunt, ut sc. eundem in tutorem liberorum reg. Mtis. et regnorum suorum preficerent. Et hoc non sine spe magnorum premiorum agunt. Nec solum a rege Romanorum illa duntaxat expectando, qui eis plurima et maxima est pollicitus, sed quod multi presagiunt, ut procul agente rege Romanorum et semper remotissimas provincias, ut solet, lustrante, ipsi, et precipue palatinus, qui inexplebilis cupiditatis omniumque nostratium homo ambitiosissimus est, opportunius tutoris et gubernatoris officium invadere vel usurpare posset, cum alioquin ejusmodi officii vices a rege Romanorum sibi et nemini alteri committi speret. Quibus acceptis, primum nomine officii, oppressisque potentioribus in regno, deinde tractu

temporis, ob regis Romanorum absentia, facile illum, et propter innatum odium Hungarorum in Almannos et propter negligentiam illius principis, que apud nos vulgatissima habetur, quoties voluerit, a regni gubernatione possit excludere. Quod si res eo, quod Deus avertat devenirent, certe non est dubium, quin protinus ad majora aspiraret ac firmum solidumque principatum quereretur, qua quidem re quid periculosius Sermo. regi Ludovico accidere posset, plane nescio, nec exempla longe petantur. Proponamus nobis regem Ladislaum felicis memorie, avunculum principum nostrorum, cum per gubernatorem regni Bohemie in ipso flore etatis, impellente nefanda dominandi cupiditate, optimo quidem et innocentissimo juveni vita erepta fuit. Sunt multi et varii casus et plurima pericula, que regi Ludovico, cum ob multa, tum ob ejus teneriorem etatem cavenda et formidanda esse debent, quibus nisi tempestive et celerrime per fraternas Mtes. junctis communibus consiliis diligentissime obvietur, verendum est, ne acerbissimos casus et fortune varia ludibria experiatur.

Accedit ad hec, quod paterna regia Mtas. adeo magnis necessitatibus fere quotidie urgetur, ut quandoque necessaria, non modo curie tanti principis, sed etiam mense desint, et hoc quidem frequenter et adeo indecenter, ut me pro honore Mtis. sue et regni pudeat scribere. Et forsitan plures et graviores necessitates sunt, quam quod omnes eas calamo comprehendi possint, quas Mtas. sua adeo patienter tolerat, ut raro etiam aliquod displicentie signum ostendat, licet omnes uno ore ejusmodi Mtis. sue inauditam patientiam vehementer improbent, utpote que non tantum Mti. sue, sed et regno perniciosissima est. Sed illi mens immota manet frustra que a fidelioribus admonetur; sed nisi alios mores Mtas. sua induat statumque suum in meliores et principe dignas conditiones restituat, cunctos denique improborum errores hominum emendet, certe non facile cogitare possum, qua spe et fiducia, quoque ordine liberos suos non modo ad imperandum, sed etiam ad honeste vivendum relinquat, nempe juxta dictum salvatoris: „si hoc est in viridi, quid erit in arido" si accepta beneficia a Mte. sua, ipsa adhuc viva ac incolumi, ex animis hominum exciderunt, certe, extincta ipsa, ne vestigium quidem gratitudinis apparebit. Et vereor, ne etiam amore re. moto odium in ejus locum succedat, quod plerumque fieri solet, quando subditi in officio non continentur, sed eis omnia licere permittuntur; nam qui assuetus est patrem decipere et contemnere, ille procul dubio filium longe magis aspernabitur et graviore odio prosequetur. Que autem causa sit, cur Mtas. sua ad tantam inopiam et indignitatem devenerit, certe preter Mtis. sue nimiam indulgentiam et illorum, quibus se totam credidit, perfidiam et rapinam. nam assiduam nemo rationis compos inveniet, quoniam Mtas. sua et subsidia a regnicolis singulis annis accipit et alios etiam redditus ordinarios ex fodinis auri et argenti et salium, item de saxonibus et tricesimis et aliis locis et provinciis habet; sed illa alii percipiunt, ipsa illis contentatur duntaxat, que ei ultro offeruntur, nec in quemquam animadvertit aut punit, sed

potius eos, qui ipsam non modo proventibus deplumant, sed etiam ipsa auctoritate spoliant, amat et observat, et absque illorum consilio nihil prorsus agit, et signanter dni. Quinqueecclesiensis, penes quem est summa rerum omnium, et sine quo nihil factum est. Adeo, nescio quibus incantationibus illam Mtem. sibi conciliarit, ut neglectis omnibus aliis dominis, nisi quando de periculis vel prestando auxilio agitur, solius ipsius consilio tanquam cuidam oraculo Apollinis innixa est. Que quidem pericula et subsidia prestanda nobiscum libens communicat, honores et commoda sibi servat, is tamen palatinum solum in partem potestatis et commodorum acceptat. Habet et magistrum curie et Blasium Raskay, cum illis tamen non nisi vulgaria communicat. Epum. etiam Varadiensem amplectitur et eum in thesaurarium creare nititur, ex quo et affinis est et, ut ipse credit, sibi per omnia obediens. Preterea tot exploratores in curia regia undique subordinavit, ut difficile quicquam dici possit quin sciat, resciat, et hoc ea ratione: veretur enim, ne quis fidelitatem suam regie Mti. aliorum interpretetur, quam impsemet sue Mti. de ea persuasit Homo bone et sincere conscientie, qui sibi nihil confidit, sed omnia metuit. Sed miror profecto Mtem. regiam, que prudentissima est, ut eadem per tot annos et cum tot jacturis hominem cognoscere non potuit aut noluit, cujus etiam perditis consiliis ad presentes miseras et calamitates jam ingravescente etate prolapsa sit, dico autem ejus consiliis, nam ipsis potissimum Mtas. semper usa est, et, aliis posthabitis, illum penes se in summa gratia auctoritate et officio cancellariatus retinuit, privata et publica omnia illius arbitrio moderans, qui, ut oblata fortuna diutius potiretur, id signanter apud Mtem. regiam semper egit, ut exclusis reliquis omnibus, solus auctoritatem omnium rerum transigendarum usurparet, officia queque et beneficia suo et non regio commodo distribueret reliquaque omnia in rem suam magis quam in principis vel patrie referret. Quo factum est, ut iste homo humili genere natus brevi tempore divitias regales et pene infinitum thesaurum accumulaverit, rege et regno non solum egentibus, sed jam etiam in periculo ob inopiam versantibus, qui denique tantis thesauris fretus, non de presidio et conservatione regni, quod probum prelatum et gratum hominem deceret, sed, ut fama est, de quiete et fuga meditatur. Qui insuper non contentus episcopali dignitate, que in ecclesia dei primaria est, galerum rubrum, insigne cardinalicium sibi dari deposcit, quod si assequetur, licet arrogantissimus sit, longe tamen insolentior reddetur et non solum aliis, sed etiam regi difficilem et inexorabilem se prestabit, que res ne ad votum sibi succedat utriusque Mtis. opera et auctoritas interponenda est; longe enim majora animo concipiet et audebit, si ea dignitate potietur, in externisque regnis fidentius beneficia ambire ac majora tradimenta agitare incipiet, ex quo cardinalibus plura beneficia ubicunque locorum tenere permittuntur.

Habet etiam in animo una cum palatino fixum, ut, si Ser. rex Polonie tutoris officium et curam nepotis, defuncto rege, armis querere et obtinere moliretur, ut Valachos, Moldavum

videlicet et Transalpinum, contra Mtem. suam concitaret, quorum hostilitate ejus Mtas. distracta et impedita huic negotio intendere nequeat. Et hoc ipse dnus. palatinus se facturum cuidam mihi fidelissimo dixit, ipse autem totus ex lima et imperio epi. Quinqueecclesiensis pendet; nam is sibi gratiam regis conciliavit et conservat, ipse autem inter populares et alias, ubicunque opus est, ea, que proposito eorum inserviunt, et seminare et agere non desistit, magnamque partem nobilitatis sibi in clientelam ascivit, quorum auxilio facilius popularium animos ad se alliceret.

Miserunt etiam ad regem Romanorum dnum. Miedzirzeski, qui totus illuc pendet et jam nonnullas arces a rege Romanorum habuit in facto nuptiarum sororis utriusque regis, quod quidem laudabile foret, si ad effectum deduceretur et etiam pro desponsatione filie regie Mtis. et sponse regis Ludovici, qui, me apud regem existente, nondum redierat. Tamen ego credo, non nuptias illos querere sed viam, qua Mti regie persuadere possent, ut regi Romanorum et nemini alteri se liberosque suos ac regna sua committat, asserunt enim, Mtem. regis Polonie multis et gravibus negotiis implicitam esse, assidueque regna sua Tartarorum et Moscorum incursionibus premi et vastari, nec posse libere defensionem hujus regni vacare, quod quidem regnum assiduo et vigilantissimo propugnatore indiget. Hec vulgo spargunt, sed alia secretius causantur.

De nuptiis tamen Ser. dni. regis Ludovici pro certo ex domino Vesprimiense, qui ad conventum nostrum a rege Romanorum redierat, ita intellexi, quod neptis regis Romanorum sibi data sponsa esset, nomine Maria; et licet jusjurandum non intervenerit, tamen rex Romanorum hoc publicari fecit, emitque munera, que dominus Vesprimiensis nomine regis Ludovici, inscio rege nostro, illi offerret, et rursus misit etiam regi Ludovico nomine illius puelle quoddam monile parvum, quod solet in pectore geri, iudicio meo parvi valoris, habita ratione dignitatis mittentis.

De nuptiis tamen conficiendis filie regis distulit negotium dicens: se operam daturum, ut illam majori natu ex nepotibus suis collocaret, qui esset nunc rex Castelle et successurus esset etiam regi Hispanie in reliquis quoque regnis; se tamen pro nunc hoc facere non posse dixit, quoniam dedisset spem regi Anglie, ut sororem suam eidem nepoti suo in conjugem acciperet, que puella eodem nepote regis Romanorum natu longe major esset. Et quia nunc ejus opere contra regem Francie plurimum his temporibus indiget, non esset sibi integrum ac sccurum pro nunc eam spem tollere et novum matrimonium publicare. De ducenda autem sorore utriusque Mtis. sibi in conjugem, negotium ad deliberandum distulit. Has autem nuptias liberorum regie Mtis., dominus Strigoniensis medio hujus domini Vesprimiensis regio ac suo nomine sollicitavit, et ut publicarentur, multum institit et instat assidue.

Ipsam autem dnum. strigoniensem, fama est, summum pontificatum ambire, nec reditus ejus pro certo apud nos expectatur, licet multa fingat et significet de celeriori suo reditu, ipse tamen jam omnes Hungaros, qui eum comitati sunt, dimisit, et Italos in clientelam accepit, ac eorum ministerio ac opera instar aliorum cardinalium victu et aliis omnibus se illis conformans utitur. Nec miror si in senectute vitam tranquilliorē tutioremque delegerit, cum sic frequenter non parvis molestiis et periculis exagitatus fuerit.

Ex hac itaque serie rerum prescriptarum Mgcia. vra. cum Mte. regia facile considerare poterit, quorsum palatinus et Quinqueecclesiensis tendant et quomodo sint in Mtem. non modo Sermam. regis Polonie, sed etiam in ipsorum principem liberosque ejus animati, qui nihil aliud preter eorum commoda presentia et futura respiciunt. Certe Mtas. sua ab illis preter hostilitatem sibi et suis regnis nihil prorsus expectet, quod etiam alias sepe experta precipue in Quinqueecclesiensi est. Et nisi opportune providerit cum majori damno propediem experietur, quoniam nequaquam ab inceptis desistent, sed illa quoad celerius fieri poterit perficere tentabunt, et indies majora jactis fundamentis conabuntur. Nam aliquod magnum sacerdotium a rege Romanorum expectare dicitur et ipse male libenter Hungaris confidit metuitque, ne detectis artibus suis dedecus ab eisdem et alia graviora patiatur; spem tamen totam in palatino fixit, credens ipsum ab impetu populari eum tueri et precustodire posse.

Ipse autem palatinus magno apparatu et sumptibus vadit illas provincias occupare, ut vel ex hoc elici et metiri possit, quam magna spe illum magistratum inierit, licet provincia periculosissima sit et precipue terre ille ab Croatia maxime desolate in Turcorum incursionibus infeste habeantur. Alacri tamen animo ad hoc opus accingitur sperans hinc facilem et certum gradum esse ad altiora, que ut magis ex sententia illi accidant, dnus. Quinqueecclesiensis illi omnes facultates et vires suas obtulit, ut quotiescunque pecunie sibi deficerent ad eundem tanquam ad se ipsum fidenter recurreret.

Castra etiam nonnulla Illrmi. domini marchionis, collata insimul pecunia, emere voluit, nulla habita ratione, quod ea castra ad regem Ludovicum, dominum eorum, devolvi optimo jure debeant.

Sunt plurima, que de illis scribi possent, sed non pauciora credo restare, que inclusa in pectoribus gestant et nondum detecta sunt. Quam ob rem curandum est summopere et elaborandum Sermo. dno. regi Polonie, ne a talibus hominibus tam insigni injuria afficeretur. Quid enim indignius et minus ferendum Mti. sue accidere posset, quam quod hi externum quempiam in manifestum dedecus et prejudicium Mtis. sue tutele nepotis sui preficerent, Majestatemque ipsius ad quam ejusmodi tutela jure sanguinis et gentium pertinet, ab eadem depellerent atque excluderent. Qui si hoc efficere possent, minime his finibus et ea duntaxat injuria contenti

essent, sed semper contra Mtem. suam et regna ejus totis viribus adversa queque molirentur, ne scilicet unquam Mti. sue sumende vindictae occasio aut facultas superesse possit.

Preterea, nonne hec regna Hungarie et Polonie adeo conjuncta et vicina totaque communibus hostibus undique circumfusa sunt, ut nisi mutua charitate et intelligentia interveniente junctis consiliis et viribus sese defendant, necesse est altero periclitante alterum concidere; quod quidem necessario evenire debet, quam primum post obitum reg. Mti. ipsa regna a pluribus inter se dissentientibus gubernari contigerit.

Nuper cum Calendis Julii accersitus ad Mtem. reg. accessissem Sertem. suam super his omnibus prolixiori sermone alocutus fui, presentem statum suum, necessitates quotidianas, perfidiam et inobedientiam nonnullorum subditorum suorum, pericula liberorum et regni, que illis domi forisque plurima imminerent ante oculos ipsi proponens, noviterque designatum cesarem Turcorum, quem virum acrem ac vehementem in agendis rebus ac christiani sanguinis percupidum ferunt, hortando Mtem. suam, ut sibi, liberis, regno tandem consuleret seque in auctoritatem regiam vindicaret, denique inter bonos et malos tandem discrimen faceret, enumerans quam plurimas rationes, quibus Mti. sue id factu facillimum ostenderem, omnesque bonos hoc votis exoptare, paucos immo duos vel tres ad summum aliud desiderare, nec tamen illos audere aut posse resistere, si Mtas sua serio et constanter rem aggredi dignabitur. Nihil tamen preter quietam audientiam et signa nonnulla gratiosi animi elicere potui; existimo vereri eum illos, quibus ipse terrori esse deberet. Porro de tutore liberis constituendo pluribus verbis egi, incertam vitam mortalium ei proponens, desiderium et practicam adversariorum amplo sermone declarans, regis Romanorum in rebus etiam propriis vulgatissimam negligentiam, animi mutationem frequentissimam, maximam patrimonii et dominii sui prodigalitatem, assiduam inopiam, continuum suum per remotissimas imperii provincias discursum, cui priusquam etiam referri necessitates ac pericula regni possent, ob vicinitatem Turcorum, jam actum de nobis esset. Adjeci etiam hoc, quas practicas cum Stephano, vojevoda moldaviensi, contra Mtem. suam habuerit, que contra fraternas Mtes. apud Moscovitas machinatus fuerit, semperque hanc familiam odio persecutus sit. Denique etiam titulo regni Hungarie utitur, jusque se in illo successionis habere pretendit; insuper immortale Hungarorum odium in Almanos, quorum jugum nunquam subirent, qua propter haud securum et conveniens esset, agnum lupo committere. Contra de Sermo. rege Polonie, quod esset frater et obedientissimus quidem. Quis autem fidelior quam frater fratri esse potest? cui etiam jure sanguinis et nature absque insigni injuria nemo ea in re anteponi posset; cum etiam id a popularibus observetur, ut ad eum potissimum, qui proximior genere est, cura pupillorum devolvatur. Item quod rex est et vicinus quidem ac adeo contiguus, ut pene omnia pericula utriusque regni sint communia, que etiam

communibus consiliis et viribus submoveri decet. Res enim tua tune agitur paries cum proximus ardet. Preterea beneficio Mtis. sue in regem creatus, quod equidem maximum grati animi et inviolate fidei perpetuum vinculum esse potest. Adde virtutes principis illius, justitie amorem precipuum, pietatem in suis maximam, consilium in rebus agendis admirabile, singularem prudentiam, promptissimam industriam perpetuam constantiam et fidei inviolabilem observationem, fortunam faustam et felicem, in defensione subditorum suorum assiduam vigilantiam et frequentem de hostibus triumphum. Item, quod provincie Valachie utriusque absque ejusdem auxilio neque a Turcis defendi neque in officio contineri possunt, que res quam necessaria etiam in presentiarum sit, utriusque Valachi perfidia facile declarat, quorum fides a fortuna imperatoris Turcorum pendet semperque non justiores sed potentiores partes sequitur.

Si autem regia Mtas. duos in tutorem constituere vellet, nulla re quam hac regno deterius consuleret, necessario enim diverse factiones in regno orirentur, alii regem Romanorum alii Sermum. regem Polonie sequentes, et quod unus istorum faceret, alter abrogaret: que res sola regnum evertere sufficeret.

Fui itaque in ea re prolixior, et libero sermone usus, justitia et veritate fretus. Alii enim, qui contrarium sentiunt, neque regi et liberis ejus, neque regno, sed privatis suis commodis consulunt, quos deus una cum perniciosis factionibus suis perdat.

Visa fuit admonitio mea regi non ingrata esse et presertim de duobus tutoribus non constituendis comprobavit meam sententiam, libenterque fraternis Mtis. mentionem audivit. Proinde, mgce. domine, quod potui egi, non solum cum summa fidelitate, sed etiam cum periculo persone mee; nam quod aliquoties cum Mte. regia, remotis arbitris, longiore sermone locutus sum, adeo magnam suspicionem de me conceperunt, ut dnus. quinqueecclesiensis mihi declarare non dubitaverit: minime a me expectasse, ut contra honorem suum pro sigillo laborassem, cujus ego nec mentionem hoc tempore feci.

Scio etiam, quod regiam Mtem. aggressus fuerit, sciscitandi gratia ab eadem, que locutus fuero. Spero tamen me hoc prevenisse.

Sunt igitur mihi hostes acerrimi, nec ignorant, quam multum Serino. regi Polonie debeam, quantumve cupiam, ut illius Mtis. consilio res et negotia regis nostri deinceps transigantur eorumque imprudens temeritas retundatur. Et revera nemo est preter vojevodam et me, qui illos etiam in minimo aperte vel verbo offendere audeat.

Quare Mgciam. vram. oro et obsecro, ut has literas preter Mtem. regiam et vram. Mgciam. nemo videat, nam ipsos ubique habere exploratores certum est; maximum enim exinde mihi periculum immineret; sufficit, ut Mgcia. vra. illas et Mtas. regia perlegat, sed nec sciant alii vel hominem vel literas illuc misisse. Mtas. autem regia pro sua altissima prudentia facile per se et

litteras meas intelligere, et quibus remediis succurrendum sit prospicere poterit. Littere etiam postquam lecte fuerint, quam primum comburantur, ne per errorem et incuriam in manus cujuspiam alterius incidant, etiam atque etiam rogo ac obtestor.

Dominus etiam plebanus budensis nihil de his intelligat. Poterit tamen in generali Mtas. sua me sibi commendare: ex quo est continuus apud reg. Mtem. et alia etiam negotia Sermi. regis Polonie apud illam agit, et eidem committat, ne se ab epo. quinqueecclesiensi decipi patiatur, quoniam Mtas. sus intellexisset, illum blandiri sibi cepisse.

Scripsissem etiam Mti. sue, sed quia non Mtas. sua, sed duntaxat Mgcia. vra. de his mihi per prepositum colocensem nunciaverat, ad eandem rescribere volui, et hec omnia melius ipsius reg. Mti. nota fieri, quandoquidem Mgcia. vra. et gratie illius principis mihi conciliande conservandeque auctor extitit et eandem Mti. regie fidelissimam semper cognoverian. Credo igitur me in hoc nihil errasse.

Quibus autem artibus, quoque ingenio excitanda nobis esset Mtas. reg. Sermi. regis Hungarie, ut rebus suis satis superque afflictis et liberorum securitati fraterneque illius Mtis. dignitati consulat, preter unicum remedium non invenio, adeo enim a Quinqueecclesiensi observatur et custoditur, ut ne alloqui quempiam alium, quam ipsum longiori sermone aut se aperire alicui audeat: et hoc tale, ut Sermus. rex Polonie, postpositis omnibus aliis curis et negotiis, cum Mte. sua quanto celerius fieri poterit personaliter conveniat. Pro qua re conficienda, mittenda esset iudicio meo, Mgcia. vra. et celeriter et absque magna comitiva, quo celerius proficisci et redire possit. Bonum esset tunc ibi et dnum. palatinum Transilvanie constitui, cum quo simul Mgcia. vra. pro conventu fraternarum Mtum. quam primum concludendo totis viribus instaret.

Cause autem congressus multe possunt allegari: electio nove cesaris Turcorum, qui etiam Tartaris affinitate conjunctus est, utriusque Valachi ad ipsum cesarem vehemens inclinatio, pericula communia regnorum, in regno Hungarie Mtis. sue status debilior quam par esset et quam ex illo vel Mtas. regia vel liberi ejus se et regna sua manutenere valeant et alia plura, que Mtas. regia cum suo prudentissimo consilio copiose inveniet. Locus autem conventionis in regno Hungarie contemplatione Mtis. regie, que podagra vexatur iudicio meo constituatur; nec opus est magnis utrimque apparatibus, cum fratres sint et res moram non patiatur, nempe et adversarii magnopere vigilant et Mtas. reg. senio ac morbo gravatur. Non est autem dubium, quod si Mtas. sua hunc parvum laborem suscipiet et cum Mte. fraterna constituetur, ut oinnia negotia ad vota sua transiget, et non solum statum regnorum suorum firmabit, sed etiam in regno Hungarie ea, que facere voluerit, facultatem faciendi nanciscetur, tantumque rebus et commodis suis adjiciet, quantum pro nunc vix cogitari possit.

Hortetur itaque pro deo Mgcia. vra. Mtem. suam, ut in hoc labore et hoc omnino facere non negligat. Sit etiam certa Mtas. sua, quod hec nunquam absque presentia Mtis, sue etiamsi continuas oratores apud regem nostrum habebit, efficiet.

Esset autem hoc in negotio maturandum, ut ante dietam, quam Mtas. sua in regno Hungarie celebratura est, fraterne Mtes. convenirent, vereor enim, ne in dieta adversarii aliquid tale moliantur et efficiant, quod postea non erit integrum regi nostro retractare et cum frat. Mte. convenire, aut aliud quidquam constituere; nam nihil magis adversa pars metuit, quam conventum istarum Mtum, cui totis viribus resistunt et resistent. Conventus autem apud nos circa festum Seti. Martini celebrabitur, licet adhuc certa illi dies non sit constituta, differri tamen propter varias necessitas in longius non poterit, is autem conventus omnino anticipandus est.

Certa autem sit Mtas. regia, quod omnia cum fraterna Mte. efficiet, quecunque desiderabit et adversarios suos facile remove a gratia regia poterit. Sunt enim multe cause et rationes, que non solum Mtem. regiam, sed totum etiam regnum concernunt, quibus eos pro arbitrio suo offendere et damnare animumque regis in suam sententiam trahere, remota omni dubitatione, poterit, quas longum et periculosum est in presentiarum prosequi; sufficit, quod Mtás. regia, dummodo cum fraterna Mte. conveniat, tempestive omnia resciet et intelliget.

Certe si haberem unum bonum socium, egomet haberem spem posse illos ex loco, quem nunc obtinent, depelli, nam et Mtas. regia plus eos metuit quam amat, sed solus sum nee in curia diu perseverare cum honesta occasione hactenus potui, cum nec officium habeam, cujus gratia illic commorari debeam, nec Mtas. regia me saltem verbo retinere curavit, ut penes Mtem. suam manerem. Quod ego etiam absque officio, ut Sermo. regi Polonie inservire commodius potuissem, libens pro nunc fecissem. Coactus itaque fui discedere, quandoquidem juxta illius sententiam: frustra niti et nihil aliud quam odium querere dementie est.

Cum dno. palatino magnam familiaritatem habui, cui me, quoad negotia Sermi. regis Polonie, fretus affinitatis vinculo, ingenue aperui, et ipse testis locuples mihi esse potest, me diligentiam exactam in rebus illius Mtis. habuisse et fecisse. Sed cuperem, ut Dominatio etiam sua in majori auctoritate esset, nam nisi privatam intelligentiam cum regia Mte. habeat, que me latet, multum illis defert, et illorum opera in negotiis suis utitur, quorum ipse negotia tractare deberet, licet ab illis dissentiat, Sermo. regi Polonie fidelissimus sit, atque optime intelligat: istam fabam in caput etiam suum cudi.

Habet preterea quosdam servitores, corruptos homines, qui partibus illorum favent, et ad illos secreta, que scire possunt, deferunt, sed spero, illum de hac re premonitum esse et cavere sibi. Hortandus igitur et ipse est nomine regie Mtis., ut in officio perseveret et cum illis nullam sinceram amicitiam preter simulatam habeat et eorum artibus et conatibus ubique se opponat et

resistat, curetque ac totis viribus sollicitet, fraternarum Mtum. conventum fieri, et quod tam ex dominis quam ex nobilitate, quanto plures ad se allicere poterit, alliciat et attrahat et favorem omnium sibi conciliet; non quod negotia Ser. regis Polonie cum regnicolis pro nunc essent communicanda; sed si conventus differri istarum Mtum., quod absit, debebit, et illi inter regnicolas aliquid moliri in contrarium vellent, habeamus et nos nostras partes, contra quas illi prevalere non possint, conatusque eorum irriti fiant. Ego nusquam deero, quantum vires ingenii et omnium facultatum mearum valere poterunt. Forsan non esset inutile etiam dno. vojevode nomine regie Mtis. significare, quo animo regia Mtas. in me sit et quod hoc negotium Mtis. sue communibus consiliis deinceps curaremus, quamvis ille ultro supra omnes alios me certe et amore et honore prosequitur, et nuper, cum redirem ex Buda, per longum spatium conduxit. Plus tamen poterimus et magis proficiemus pluresque in partes nostras attrahemus, hostibus denique formidabiliores erimus, quanto conjunctiores nos esse cognoverint. Optarem tamen, quod hec ultro Mtas. regia, non declarata mei instantia et petitione, sibi significaret.

Non dubitet autem Mtas. regia, quod paucos adversarii habent, qui eis ex animo faverent, gratia tamen Mtis. regis nostri, que sine ipsis nihil agit, se tuentur, quam si Mtas. sua paululum ab his retraheret, soli et amicorum inopes remanerent, meticulosi enim ipsa natura sunt, nec congressum tanti principis expectare audebunt.

Domini quoque Bohemi iudicio meo sollicitandi essent, ut regi Romanorum non faverent, qui nunc divisi sunt: et dominus Leo ac Rozembergk idem cum palatino et Quinqueecclesiensi sentit, dominus vero Perstinski et cancellarius cum sua factione contrarium cupiunt. Essent igitur illi hortandi et sollicitandi ut animum regis sui a rege Romanorum in hoc negotio alienarent. Dominus vero dux Tessinensis ad agendum hoc forsan non foret ineptus. Hoc tamen prudentie Mtis. sue relinquo. Curet tamen meliori via qua poterit Mtas. sus, dominos Bohemos sibi conciliare, vel saltem saniores eorum partem. Nescio enim quo pacto regia Mtas. plus illis quam etiam Hungaris favere et confidere videtur.

Reliquum est, oro Mgciam. vrain. diligentissime: velit mihi ad hec per aliquem fidum et sub sigillo confessionis rescribi facere, si per se scribere non potest, et dare abunde intelligere, si Mtas. regia vult hoc negotium totis viribus prosequi et in omnem eventum ad finem deducere, et quid mihi deinceps agendum sit, et que spes habenda tam de adventu Mgcie. vre. in Hungariam, quam etiam de conventu fraternarum Mtum. et si qua bona fundamenta Mtas. Ser. domini regis Polonie jam cum Mte. fraterna super his rebus jecerit nec ne, ut me ad reliquas res dirigere sciam, vel si opera mea opus non esset, imprudens, nullo impellente, precipitum mihi non parem, neve in apertum periculum frustra incurram. Cui me tamen exponere semper paratus sum, dummodo videam Mtem. illam cupere et optare servitia mea et velle in rebus supra scriptis

pro honore et dignitate sua regia tuenda proque fraterno et nepotis beneficio viriliter ac animose rem aggredi ac constanter proseguere, quod ut faciat Mtem. suam supplex oro. Nam certe si secus accideret nunquam rebus suis et regnorum suorum magis officere poterit.

Quicquid igitur animi illius Mti. in ea re est, cupio quam primum intelligere. Tenebo autem in sepulto nec quisquam mortalium a me resciet, nisi is, cui permittente illa Mte. communicanda erunt. Spero autem Mtem. illam de mea in eam fide et observantia non dubitare, alioqui frustra et imprudenter hec, que egi et scripsi, attentassem, si fides mihi non haberetur.

Reverendissimiis dnis. Posnaniensi et Premisliensi, cognomento Drzewiczki, scribere pro nunc consulto pretermisi ut quanto hoc negotium paucioribus notum fuerit, tanto secretius remanere possit.

Ago autem in presentiarum non meam, sed reg. Mtis. causam, quam si Mtas. sua recte secum, cujus sit momenti, reputare voluerit, non erit opus multis admonitionibus. Res enim ipsa pro se loquitur et non mediocrem utilitatem pollicetur. Experta enim optime Mtas. sua est, eo tempore, quo in Hungaria versabatur, quos fructus illa patria habeat, quoties debito ordine gubernatur.

Expecto a Mgcia. vra, simulque a regia Mte. celerem et expectatam relationem. Spero enim Mtem. suam virtutem suam ea quoque in re demonstraturam, quemadmodum in reliquis suis actionibus famam et gloriam sempiternam sibi comparavit. In hoc autem non minus regie Mti. et liberis ejus, regnoque Hungarie, quam sibi et dominiis suis prestabit. Magnificencia vestra valeat felicissime.

(5.)

MDXVI. Ianuarius – Februarius

Tomus IV. paginae 11–12.

II. Responsum a Sigismundo, Rege, datum Oratori Vladislai, Regis.

Sacra Mtas. regia, rev. dne. orator, revolutis in animo iis, que Mti. sue vra. Dtio. nomine illius fraterne Mtis. exposuit, et imprimis cohortando ejus Mtem, ut exuto merore converteret animum ad alteras nuptias, exigente id cum dignitate ejus Mtis., tum re communium dominiorum et conservatione amplitudinis familie earum Mtum.; deinde referendo ea, que per illius fraternam Mtem. acta et constituta sunt cum oratore Turcarum, qui nuper apud illam fuit, Mtas. sua primum immensas gratias agit illius fraterne Mti., quod eorum, que ad dignitatem et felicem statum sue Mtis. pertinere videntur, tantam illius Mtas. curam et sollicitudinem habere dignetur, et pro suo paterno amore illam ad ea commonere et cohortari dignetur. Fatetur quidem

ejus Mtas., se non parvum locum dolori concessisse, sublata ex humanis charissima et concordissima sua conjuge, equum omnino et humanum censens tam immaturo illius obitui indolere, quam dnus. Deus illi arctissimo vinculo et omnium jucundissima societate conjunxerat; tamen non adeo se eidem dolori indulsisse, ut non meminisset cum magnitudinis animi, qui principes decet, tum humane mortalitatis, que omnibus est communis. Proinde tam iis rationibus quam etiam tempore, hujusmodi ergitudinum domitore, fieri, ut Mtas. sua hunc ipsum dolorem et jacturam equiori in dies magis ferat animo. Ad alteras tamen nuptias et matrimonium ineundum, licet Mtas. sua satis superque intelligat, multum id expedire non solum regno et dominiis suis, sed etiam ad amplitudinem familie necessarium esse, cujus conservande et propagande spes nunc in paucis est sita, tamen nullo modo potest aliquam ad presens cogitationem vel animum inducere tum ob recentem adhuc illius charissime sue conjugis memoriam, tum ob modernas suas difficultates et tumultus bellicos, quibus Mtas. sua tota distinetur, verum tamen cum in liberiores illius mentem hoc voluntas aliquando subiret, pollicetur ejus Mtas., nihil se absque scientia et consilio illius fraterne Mtis. aggressuram, prout ante hac semper in omnibus suis rebus id facere consuevit.

Quod vero ad ea, que illius fraterna Mtas. constituit de pace cum oratore imperatoris Turcarum, Mtas. sua non potest non plurimum laudare, quod illius Mtas. has inducias pacis cum illo inivit, siquidem hactenus Mtas. sua nullam videt certam spem concordie principum christianorum et universalis expeditionis adversus ipsum imperatorem Turcarum, multoque gratissimum id habet Mtas. sua, quod illius fraterna Mtas. dignata est, rem ejus Mtis. et dominiorum suorum conjungere cum sua, tamen habens cum ipso illo imperatore adhuc unius anni inducias consulere vult Mtas. sua cum consiliariis regni sui per eundem nuncium, quem missurus est imperator ad illam Mtem. an per suum proprium producere deberet ulterius inducias ipsas, et quidquid din hac re decreverit, non negliget, illius Mtem. reddere certiore.

(6.)

MDXVI. Aprilis

Tomus IV. paginae 16–19.

XII. Ludovicus, Rex Hungarie et Bohemie, Sigismundo, Regi Polonie.

Nihil dubitamus, Mtem. vram., priusquam he litere nostre eam pervenerint, de obitu quondam Sermi. dni. genitoris nostri charissimi, pie recordationis, tum ab aliis, tum a Mtis. vre. misso proxime ad paternam ipsam Mtem. oratore, qui eam et expirantem vidit et funebribus

officiis usque ad sepulchrum interfuit, redditam esse certiolem. Debebatur idfatemur ingenue a nobis ante alios fieri, et fuisset factum, nisi dilationi gravissima regnorum nostrorum negotia causam prebuisent, quam, si Mtas. vra., ut credimus, expendet, nihil ambigimus, quin excusationi nostre juste locum sit datura. Incumbebant confinibus nostris et praesertim Jaycze gravissima pericula, et quidem tanta, quantum nunquam antea; his enim paucis ante diebus commeatus, qui ad ipsam inferebantur, ab hostibus intercepti fuerunt, iis, qui inferebant, partim captis partim cesis, nec erat amplius spes ulla Jaycze retinendi, nisi novi commeatus et nova presidia majori quam alias manu et copia quam citissime imponerentur. Cujus rei gratia paterna Mtas. paulo ante mortem suam dnos. primates hujus regni vocari ad se jusserat, de his avertendis periculis consulturos. Que res licet tunc agi et sollicite tractari cepta fuerit, prius tamen, quam absolveretur, paterna Mtas., cura tam ardui negotii nobis relicta, vivendi finem fecit. Quamquam autem hec res per nos, Deo adjuvante, consilio pariter et subsidio dominorum consiliariorum nostrorum nobiscum existentium eo deducta sit, ut et presidia et victualia non sine magnis laboribus et curis comparata in itinere jam fuerint, non possumus tamen Jaycze non timere, tum propter inedia maximam, qua laborant qui eam tenent, si modo teneant; (nam non satis est nobis exploratum, in nostrane an in hostium potestate sit Jaycze constituta) tum etiam quod sciamus, hec presidia et commeatus sine conflictu, cujus exitus dubius est, non posse imponi. Dum igitur cum prefatis dnis. consiliariis nostris circa hujus rei expeditionem accuratius occupamur, dumque charissimorum parentum nostrorum tumulationi sedulo vacamus, facere commode non potuimus, ut Mti. vre. genitoris nostri amantissimi obitum tempestive significaremus, de quo Mti. vre. per oratorem suum prefatum ab ipso remissum funere nunciavimus, rati Mtem. vram. pro sua innata benignitate non iniquo laturam animo, si per suum prius, quam per nostrum nuncium hec eidem significarentur. Per quem quidem oratorem illud quoque declaravimus, quid nos futuri conventus regnicolarum nostrarum celebrationem ab instituto termino ad festum beati Georgii martyris nunc venturum coëgerit revocare. Sed jam quod nostri est propositi paternum scil. obitum et quomodo contigerit, quidve postea ad hunc luctum nostrum adversi accesserit, quam fieri potest brevius perstringemus.

Tristia sunt, Serme. rex, que scribimus et non sine acerbo merore proseguenda, atque adeo tristia, ut nec nos sine lacrimis exscribere, nec Mtas. vra. sine ingenti dolore vel legere vel audire queat. Que licet jam et legerit et audierit, dolorem tamen Mtis. vre., id quod non libenter facimus, cogimur vel literis nostris refricare. Orbati sumus ambo nos patre pientissimo, Mtas. vra. fratre suo charissimo, et illo quidem unico, cujus defunctio etsi nostrum utrique sit acerba, nobis tamen tanto acerbior, quanto magis ejus presentia, ejus ope, ejus tutela indigere videamur. Reliquit enim nos in hac tenera et puerili etate nostra ad talia regna gubernanda, que etiam ab

adultis et bello exercitatis regibus ob hostes, quibus pene circumdantur ferocissimis, non sine difficultate magna sunt gubernata. In quo me. rore si est aut esse potest aliquid, quod faciat ad nostrum dolorem levandum, illud unum est, quod paterna Mtas. ut in vita sepe antea fecerat, etiam in extremis, dum jam animum ageret, presente Mtis. vre. oratore, astantibus hujus regni utriusque ordinis primatibus, expressa voce sanaque mente inter salutare actus suos, inter pias lacrimas, Mti. vre, et ejus cure atque tutele commendavit et per manus tradidit, utpote illi fratri suo, quo nihil in vita charius habuerit, et cui orphanitatem nostram fortunasque nostras omnes committere nunquam dubitaverit. Que cum paulo ante mortem consilia de avertendis, ut premissum est, periculis, que confinibus hujus regni impendebant, agere cum dominis cepisset, pedagogicis fuit primum correpta doloribus, deinde febri accedente adeo vis morbi invaluit sensim, ut nulla ope servari potuerit, quin diem obiret. Tulit autem et egritudinem suam et mortem ipsam eadem patientia, qua vite molestias et queque incommoda ferre consueverat, et priusquam ad extrema perveniret, integris sensibus sano et vigeto mentis intellectu, ut pium et catholicum, ut religiosum decebat principem confessionem absolvit, eucharistie sacramentum reverenter et devotissime suscepit, permisit se ungi, oravit, dum potuit, continue, cessante lingue usu audivit orantes et ita se ad exitum preparavit, ita armavit, ita saluti consuluit in omnibus, ut mori quam vivere malle videretur et exemplum cum subditis tum principibus relinqueret bene moriendi. Deseruit autem vitam feliciter tertia Idus Martii preteriti ad horam post meridiem septimam. Cujus corpus merito feretro compositum et regali habitu, ut mos hujus regni est, primo decoratum, insigni ac memorabili pompa una cum ossibus Serme. dne. genitricis nostre charissime p. m. ad Albam Regalem, locum scilicet et coronationis et sepulture regum Hungarie solitum, comitantibus omnibus dominis et proceribus, honorificentissime est productum, Bude tamen prius justis, que utrique debebantur, rite persolutis, conditaque eorum corpora in Alba Regali XIV Cal. Aprilis eodem sepulchro, dignis exequiis, quibus etiam prefatus Mtis. vre. orator interfuit, ibidem celebratis.

Hec sunt, Serme. rex, que nobis de obitu paterne Mtis. scribenda videbantur. Quibus ita peractis, dum consiliarii nostri ex Alba huc Budam ad nos redierunt, tum ut et nos consolarentur, tum ut et ea, que ad status nostri honorem ac dignitatem regnorumque nostrorum defensionem pertinent, ordinarent, cumque, expeditis iis, que ad Jaycze succursum pertinebant, de aliorum quoque confinium provisione cum eis agere cepissemus, supervenerunt 'ad nos tum ex vicinis nostris, nobis faventibus, tum ex subditis ac exploratoribus nostris adversissime et formidolosissime novitates: imperatorem sc. Turcorum, finitis bellis Asiaticis, res suas maritimas ita composuisse, ut nihil ei timoris aut cure illinc amplius impendeat; illam vero expeditionem, quam in Zophi parare predicabatur, non in ipsum Zophi sed in nos esse paratam;

usum autem astutum tyrannum ea fictione, ut conatus in nos sui, hostis nomine simulato, magis occultarentur, et ipse hoc pacto paratior nos incautos atque imparatos facilius ac minori negotio aggrederetur. Collegisse autem eum ferunt validissimum exercitum et juxta Adrianopolin castra metatum, elevasse etiam multitudinem popularem non partialiter ut alias sed viritim cum securibus, ligonibus, fossoriis, terebris et aliis id genus rusticanis armamentis, que vel ad construendum vel ad destruendum apta esse videntur, et ita secum certa mente constituisse, ut omnes vires suas undique contractas in nos convertat et regna nostra quam primum adoriatur, non ad faciendum levem aliquem excursum, non ad rapinas, non ad obsidenda castra, sed ad occupandum regnum instructus et accinctus, ut imprimis, nisi consilium ad alia confinia nostra invadenda postea immutaverit, duas Valachie provincias invadat, Moldaviam sc. et Transalpinam, eo consilio, ut deturbatis vojevodis, provincias ipsas more Turcarum ad officia et prefecturas partiatur, et quo facilius votis potiri queat, artem et dolum viribus opposuit. Proclamari enim, ut nobis dicitur, fecit, se popularibus vojevodorum subditis dimidiam debiti census et cujusvis oneris partem, si sibi, vojevodis relictis, adhererint, condonaturum, ratus callidus imperator, hoc astu populares illos dulcedine promissionis sue allectos ad seditionem contra eorum dominos atque rebellionem posse concitari. Quod si fieret, quid esset vojevodis difficilius, quam ut foris contra Turcas, domi vero contra suos Valachos dimicaretur? Quid posset etiam et nobis et Mti. vre. periculosius contingere, quam si provincie ille, que utriusque nostrum regnis veluti quedam antemuralia preposita sunt, perderentur, ex quibus tam ad Mtis. vre. quam ad regna nostra facillime possent hostes semper insultare? Presentientes itaque vojevode tam diros imperatoris conatus nobis supplicaverunt, ut eos in his periculis constitutos non deseramus, promittentes se viriliter et constanter fideliterque contra ipsos Infideles pugnuros, si auxilio nostro non fuerint destituti, quibus nos omnem succursum polliciti sumus et re vera atque in effectum eis succurrere volumus pro viribus nostris. Sed Mtas. vra. consideret, quantule sint vires nostre pre potentia tanti et tam crudelis tyranni, cujus vis et potentia eo crevit, ut nisi Deus illum conterat, totus orbis christianus de illo reprimendo sit laboraturus. Quam ob rem moti periculorum, que regnis nostris et consequenter toti Christianitati certissima imminet, magnitudine, misimus ad pontificem nuncios, misimus ad cesaream Mtem., ad Imperium, ad regnum nostrum Bohemie, ad Moraviam et Slesiam, quibus omnibus hanc Turcarum voluntatem significavimus, implorantes auxilium, quo tam nefandi et perfidissimi hostis conatus vel debilitari vel frangi possint. Quoniam autem nemo est mortalium, in quo plus quam in Mte. vra. confidamus, eam non solum ut patruum sed ut patrem alterum plurimum rogamus: velit quam fieri potest citius res suas Lithuanicas componere et maturare reditum ad Poloniam, rebus nostris ita laborantibus et in his periculis constitutis intendere atque invigilare,

et ante omnia mittere vojevode Moldavie presidium, quo provinciam suam retineat, cujus amissio certissimum periculum regnis Mtis. vre. non minus quam nostris est allatura, cui nos quoque, ut prediximus, suppetias quascunque poterimus feremus et illius dominium haud secus ac regni nostri portionem, quantum in nobis erit, defendendum curabimus. Sed cum iste succursus celeritatem desiderat nam quidquid Turcus facturus est in uno aut in duobus ad summum mensibus experietur propterea Mtem. vram. iterum atque iterum rogamus, quidquid et ipsa circum succursum ipsius vojevode Moldavie factura est, faciat preter moram, que in rebus tam arduis sine periculo committi non consueverit. Quod reliquum est, optamus, ut Deus, opt. max. Mtem. vram. ad destructionem hostium suorum nostrorumque felicissime ac quam diutissime conservet. Dat. Bude X Aprilis MDXVI regnorum nostrorum Hungarie IX, Bohemie IX.

(7.)

MDXVI. Aprilis

Tomus IV. pagina 33.

XXXIII. Sigismundus, Rex Polonie, Joanni Laski, Archiepiscopo Gnesnensi, Christophoro de Schidlowyecz, Pal. et Cap. Cracoviensi, Oratoribus nostris.

Significavit nobis Illtris. dnus. Georgius, marchio Brandeb, nepos noster charissimus, non esse in hanc diem concordie satisfactum, quam inter se et spectabilem ac ingcum. dnum. Joannem de Zapola, comitem perpetuum Scepusiensem et vojevodam Transilvanie, affinem nostrum charissimum, pro arcibus Sulmoss et Lipa Posonii constitueramus. Nos vero, cum ab illo tempore a neutra partium quicquam ejusce rei commoniti fuerimus, existimabamus, dictos dominos nostre inter sese conventionis legibus, omni simultatum causa sublata, in gratiam rediisse. Cum tamen secus acciderit ac rebus Sermi. dni. regis Ludovici expedire videatur, ne hoc procerum dissidio illius Mtis. tenero adhuc regimini aliquid dispendii afferatur: committimus Stibus. vris., ut, adjunctis sibi nonnullis dominis regni Hungarie consiliariis, pacem autoritate et diligenti opera nostra inter dictos dominos fundatam firmare studeant, et in summa nobis perspecta earum prudentia ita agere, ne quid detrimenti tumultusve hoc negotio illi regno oboriatur. Facient Stes. vre. ea opera nobis rem acceptissimam. Quas bene valere optamus. Dat. Vilne d. S. Georgii.

(8.)

MDXVII. Aprilis

Tomus IV. paginae 103–104.

CXIII. Sigismundus, Rex Polonie, Georgio, Epo. Quinqueecclesiensi.

Rev. in Christo pater et dne. amice charissime. Afficimur magno tedio, quod jam a longo tempore nihil prorsus accepimus de statu Sermi. dni. regis Ludovici, nepotis nostri charissimi, miramurque quod ejus Mtas. nihil nobis hactenus de rebus suis et regnorum suorum significavit. Mittimus vero hunc nuncium nostrum ad ejus Mtem, ut faceremus illam certiore de his, que apud nos orator imperatoris Turcarum egit. Et quia suinus adhuc hoc tempore adeo gravi bello cum Mosco hoste nostro impliciti, ut expedire videatur nobis cum aliis ad presens inducias inire, nec minus isti Mti, saltem donec aliquid tandem statuatur a christianis principibus eorum, que ad resistendum tante iamque indies magis, impendenti calamitati pertinent, rogamus vram. Dtionem. efficere velit, ut ipse nuncius noster quam celerius cum responso ad nos remittatur, et perscribat nobis statum valetudinis et rerum ejusdem Sermi. dni. nepotis nostri, de quo sumus non minus solliciti quam nostro proprio. Rem nobis multo gratissimam faciet vra. Dtio, quam longe feliciter et incolumem esse cupimus. Vilne.

(9.)

MDXVII. Aprilis

Tomus IV. paginae 104–106.

CXIV. Ludovicus, Rex Hungarie etc., Sigismundo, Regi Polonie.

Serme. princeps et dne. dne. patre noster charissime. Accepimus literas Mtis. vre. hoc quadriduo et ea, de quibus eadem nobis scribere dignata est, abunde intelleximus. Queritur autem Mtas. vra. imprimis: se per nos esse quodammodo neglectam eo quod neque de responso Setmi. dni. nostri in negotio treugarum cum cesare Turcarum per nos et Mtem. vram. ineundarum, de quo Mtem. vram. certiore reddere nos polliciti sumus, neque de reliquo omni statu nostro, qui non minus cure esset Mti. vre. quam suus ipsius proprius, quicquam ab eo toto tempore, quo oratores Mtis. vre. a nobis discesserunt, eidem scripsissemus aut significassemus.

Serme. princeps. Est profecto nobis molestissimum ac minime gratum, Mtem. vram. in eam curam vel potius iudicium de nobis incidisse, ut iudicaret, se per nos esse neglectam, quum omnem spem nostram, omnem status nostri felicitatem in Mtem. vram. veluti in dnum. patrum

nostrum charissimum collocaverimus, et non modo, ut illam negligeremus, quin potius, si per commoditatem liceret, cum eadem dies noctesque constitui et ejusdem sapientissimo gubernamini et imperio morem gerere et ab eo ne momento quidem hore, uti ajunt, avelli et abesse vellemus. Sic igitur Mtas. vra. sibi persuadere dignetur, nos earum rerum, quarum nos nunc commonefacit, memoriam habuisse, sed quod prius de illis Mti. vre. non scripserimus id effecit, quod tarde nimium ab ipso summo pontifice responsum habere potuimus, et illud, quod primum habuimus, curavimus mox Mtem. vram, de illo certiore reddere et penes hoc etiam speciale breve Sctis. sue una cum literis nostris ad Mtem. vram. direximus.

Scripserat autem Setas. sua in eodem breve, quod ad nos direxerat, satis perplexe et obscure, quod scilicet consentire cum Infidelibus ad pacem non posset, nec Scti. sue liceret, et ideo optaret quidem summopere, ut aliquas treugas cum Turco, Christianitatis perpetuo hoste, non iniremus, verum tamen minus eidem displiceret, ut per inducias regna nostra conservemus, quam per bellum, quod sustinere non possemus, periremus. Hec sunt verba formalia totius responsi Setis. sue. Itaque nihil penitus auxilii aut firme spei nobis circa hoc pollicebatur. Nos uti consilio fidelium consiliariorum nostrorum lateri nostro adhiberi torum et continue adherentium visum est propter multas causas, non esse adhuc cum conclusione ejusmodi treugarum accelerandum, et maxime, quod fortuna et successus ejus. dem imperatoris ferebantur varii diversique modo fluctuabant. Nam vel post missum breve Setis. sue, ac post missas literas rmore. dnorum. cardinalium proxime ad Mtem. vram. nova ad nos pervenerunt, eundem imperatorem per novum Soldanum cum adjunctis viribus Sophitarum principum esse usque ad internecionem profligatum et suos occidione omnes occisos et ipsam quoque portam seu cohortem pretorianam quam appellant esse disjectam personamque ejusdem propriam in Damasco obsidione cinctam. Hec tamen quamvis ex plerisque hominibus, incerto tamen adhuc auctore habemus. Utcunque tamen se res habeat, potior sententia apparuit, ut cum treugis seu pace concludenda non festinarem. Forte deus ex sua pietate aliquam occasionem bene gerende rei Christianis aperiet, et ob hanc causam, cum proxime ad Mtem. vram. penes literas seu breve pontificis nostras literas dedissemus, et eandem etiam rogatam habuimus, ut ad proximam dietam, quam ad proximum festum inventionis s. crucis hic Bude celebrare statuimus, oratores suos mittere dignaretur (quod eam facturam minime dubitamus) hoc quoque affiximus et addidimus rogantes eandem Mtam. vram., ne velit accelerare ad faciendas aliquas treugas seu pacem cum Turco, donec nos in prefata dieta festi s. crucis hic cum regnicolis nostris hujus regni nostri deliberaverimus, quidnam et Mti. vre. et nobis utilius foret in hoc agendum. Quas quidem literas nostras non dubitamus jam usque ad hunc diem esse Mti. vre. datas. Quemadmodum igitur in eisdem ita etiam in presentibus rogamus: velit a conclusione aliquarum

treugarum seu pacis cum Turco tantisper supersedere, dum hanc dietam, que jam in propinquo est, feliciter perficiemus, et donec per oratores ejusdem, quos huc uti confidimus missura est, eidem significabimus, quid hic in ea re conclusum sit et quid utrique nostrum consultius agendum videbitur. Agimus autem Mti.vre. singulares gratias, quod ex literis ejusdem cognovimus, se jam statuisset, nihil se velle in hoc negotio treugarum interim concludere, donec a nobis responsum accipiet. Dignetur, igitur uti premisimus, conclusionem ejusmodi treugarum usque ad deliberationem prefate diete et usque ad reditum dictorum oratorum suorum differre. Speramus autem id communi saluti et conservationi dominiorum et regnorum utriusque nostrum plu. rimum conducere et proficere.

Ceterum status noster gratia dei omnipotentis cooperante maxime auctoritate vre. Mtis. adhuc in eodem felici statu, quo oratores ejusdem reliquerunt, versatur. Confidimus in dies fore prosperiorem et fortunatiorem precipue si oratores vestre Mtis. ad premissam dietam advenierint.

In persona vero et corpore recte valemus ita quidem, ut indies robustiores evadeamus, id quod ideo a deo optimo ocus fieri potissimum precamur, ut Mtas. vra. imprimis et deinde tota Christianitas ex nobis cumulationem fructum capere possit.

Quantum autem etas nostra fert etiam in literis in tantum proficimus, ut propediem excellamus, et neglectum antea studiorum tempus sedulitate atque diligentia nunc videmur resarciri et supplere.

Eandem Mtem. vram. cupimus felicissime semper valere et in omnibus suis actionibus prosperari, cui nos ut patruo nostro amantissimo unice commendamus. Datum Bude II die resurrectionis Domini.

(10.)

MDXVII. *Aestus*

Tomus IV. paginae 114–117.

CXXI. Dominus Burnemissa misit hanc schedulam ad Sigismundum, Regem Polonic, ut cognoscat, quod pessime administretur Hungaria.

Drzewicius attulit.

Ex Croatia populus abductus est, qui remanserant, timore Turcorum aufugerunt ad diversas provincias, plures ad dominia Venetorum.

Adhuc restant aliqua loca munita, ex quibus coguntur exire, vel fame ibidem mori.

Corbavia omnino desolata est. Adhuc spirat filius comitis Caroli cum presidio reg. Mtis. et domini cardinalis Strigoniensis, cujus sororem pro uxore ducet, et uti intelligitur providebit sibi in Slavonia de castris aliquibus.

Bosna nullum in campis habet habitatorem, occupaverunt Turci omnia, adhuc restat illa civitas Jayeza adeo munita cum pauco presidio, et aliqua loca sine presidiis, que sunt in extremo et quotidiano periculo. Deus poterit preservare, sed vix a nostris si peribit Jaycza, quod deus longe avertat. De nostra Slavonia et Hungaria taceo, sed brevi sentiet Stiria et Carintia, Carneola, Boricza, Austria, Sicco pede poterunt penetrare Turci usque ad Danubium,

Treugas Turcorum intellexistis sub nube, ut in aliis agitur; medio tempore contra Turcum presidia nulla, que vero ad confinia, parva, vel quasi videantur sine ordine et illa nulla. De rebus bohemicis intellexistis, quod sunt litere regie Mtis., quas thesaurarii confecerunt, Bohemis, Slesitis, Moravis et Almanis aliquibus curialibus cum minoritate verborum ut non minus quotidie speratur excidium regni quam Turcorum, et jam inceptum est et parvam curam gerunt.

Proventus similiter quasi universi regie Mtis. per eosdem thesaurarios literis regie Mtis. sunt obligati etiam ad futura, ex quibus et ista solvi debent et regia Mtas. vivere et curiales conservare posset.

Domus Aurifodine regie Mtis. clausa, salvis auro et argento, lapidibus, omnes res sue Mtis. et sericee et texture, que multa milia flor. valerent per tineas et vermes corrumpuntur. De domina nostra Anna, qualem curam habent, consideret mente quispiam, ubi rex in tam excellentissimis regnis vix cum suis curialibus se conservat et vix aliquando coquine pro. vident, et vix aliquando pro offertorio et pauperibus dum vadit ad monasterium unum vel duos florenos mittunt, et aliquando minus, quod absurdum esset audire. Summus pontifex offert se ipsum et thesaurum ecclesie et principes catholicos confecta pace etc. et providit, cum in Posonio erant principes, regie Mti. de viginti milibus florenorum in Posonio per nuncium suum contra Turcos, et exposita sunt ut alia etc. Ad castra vero finitima pulveres, ingenia et victualia cum pecuniis salvis prescriptis usque ad summam septem milium florenorum. Et nisi illa in absentia sue Mtis. fuissent: nescimus qualiter et illa loca mansissent, que nunc famescunt et sunt in periculo.

Qualiter oratores tractantur experimento habetis. Quid de Turcis et aliis minorum principum absurdum esset audire,

Cancellaria aversa est, et non est, qui reformet. Vadit sigillum sine ordine, et ista est non parva minoritas regni, quoniam aliquando nullus consiliarius preter thesaurarium; modernus vero aptus est ad officium ut selle gestande cum reverentia porcus. Iste enim in pignore posuit quasi omnes proventus regie Mtis. et predecessor R. Mtem., nunc jam incep tum est in pignore ponere civitates, quia castra non sunt, et que sunt, non possunt. Oppressi clamant: spoliati,

verberati, expulsi per majores et potentes, vidue, orphane plorant, conqueruntur, alii interficiuntur: nulla justitia, nisi omnia favoribus plena, vadunt, nisi aliter provideatur.

Rex in omnibus ecclesiis regni, episcopatibus, capitularibus, que sunt loca capitularium, preter Bohemiam, nullum beneficium potest conferre. Omnia sunt in manibus prelatorum baronum et nobilium, et unum capellanum vel duo non potest nutrire in curia sua, sed vacua est curia sue Mtis. doctis viris preter paucos, qui de proprio plus vivunt quam de provisione regie Mtis.

Solum restant episcopatus et majores ecclesie, que similiter pro eorum arbitrio disposita sunt. Officia confiniorum et aliorum pro tutela regni contra inimicos non conferuntur minoribus qui scirent militare pro majoribus, qui ignorant militiam, per quod jam castra multa finitima perierunt, et hec forsitan ideo ut hi, qui per malam potentiam vivere solent, eorum desideriis satisfaciant, et hi nunc quoque omnia faciunt, omnia tractant et omnia tam apud regiam Mtem. quam apud regnicolas concludunt. Et hi sunt confederati literis, fide et pravis promissionibus: et dum obijciuntur eis, dicunt, non contra regiam Mtem, sed in eorum defensionem fecisse.

Est ita vera fidelitas: ubi quis Judeo et suo regi et in servitiis non confidit.

Ista est major destructio regni, quia in istis confederatis confidunt multi, tam ex nobilibus majoribus, quam ex minoribus baronibus, ut nullus bonus ordo regni stabiliri potest propter confederatos.

Immo quasi in omnibus comitatibus majores certi nobiles confederati sunt et nullus ordo juris et justitie locum habere potest. Et sic, ubi non regnat justitia: quale sit regnum videant et alii judicent.

Propter que deus hoc regnum afflixit ante duos annos, et timendum est iterum de flagello dei hic in regno per bella intestina; quod forsitan brevi erit, quoniam populus communis plorat in confinibus et clamat ad deum incessanter.

Non est, qui aperte audeat loqui, nedum operam pro tanto principe tenero, optimo et a deo omnibus ornato, et pro tam nobilissimo regno christiano ex majoribus, ubi non deficiunt auxilia vicinorum tam subditorum et multorum. In dei quoque clementia etc.

Cesareis et me poscentibus, ut inducie cum Turco componerentur, responsum est: non esse opus accelerare ad eas inducias componendas, Turco aliis actionibus occupato nunc existente, quinimo superintendendo, quomodo actiones sue sibi succedant. Videtur preterea, ut reditus eorum nuncii, quem ad ipsum cesarem et oratorem suum apud Turcum existentem misissent expectetur. Eundem vero indies redire sperant. Nam se significasse nonnulla, suo oratori illic agenti dicunt, que ad hoc negotium pertinent. Et ita postea poterint inducie cum Turco componi et honeste et utiliter.

Timent preterea ne sub induciis castrum periclitetur, quemadmodum et plura alia castra eodem modo periclitata sunt. Nam Turci consuetudinem eam esse dicunt: quod etiam sub induciis semper intentus existat, ut sibi commoda procuret.

Preterea omnis subsidiaria contributio a regnicolis negaretur, ubi cognoscerent esse inducias. Et sic in hac inopia castra in finibus in periculum ponerentur, cum facultates non essent, quibus servari possent.

Se brevi conventuros in Varadino dicunt, ut illic de regni atque regio statu ordinem ponant conservando. Illic quoque volunt concludere, quid de induciis agendum et demum volunt Mti. vre. significare.

Petunt, ut vra. Mtas. tam diu Turci oratorem penes se teneat.

Replicationes sunt facte tam cesaree Mtis. nomine, quam vre. Mtis. inducias suadentes etc. tamen a sua sententia concepta abduci nequaquam poterunt.

Ibi Cardinalis declaravit et depinxit situm Jaycza et in quibus punctis periculorum existat. De arbitris ad fines Colomienses mittendis dictum est, nunc tempus non esse. Ex quo vojevoda nuper electus et constitutus, patre volente et proceribus assentientibus, nondum etatem habeat regimini congruentem, neque adhuc firmus in suo statu existat. Videtur consultum, ut aliquandiu hoc negotium quietum habeatur, donec cognosci poterit: quorsum et in quam spem status res sue declinabunt. Hoc vitandum putant, ne dum aliquid nunc aliud ageretur cum eodem vojevoda moldavo, Malkocz inde occasionem accipiat et Moldaviam occupet.

Petunt autem dni. Hungari: ut gentes regie sibi, ubi opus esset et vi aliqua opprimerentur, auxilia ferant. Itidem et ex Hungaris facere vellent.

Et hic replicatum est tantum quantum ex re visum est.

Commissarii de injuriis in finibus regnorum componendis ex varadiensi conventu designaturi sunt et tunc certiores facturi Mtem. regiam de termino et personarum qualitate.

(11.)

MDXIX. Ianuarius

Tomus V. pagina 25.

XXV. Sigismundus, Rex Polonie, Georgio, Marchioni Brandeburgensi.

Illme. princeps. Defunctam cesaream Mtem. jam dudum quidem ex literis regentium Austrie et summo cum dolore nostro cognovimus, experti enim sumus, quo amore et quibus fraternis officiis nos et Sermum. regem Ludovicum illius Mtas. prosequabatur, intelligimusque plane,

quam jacturam cum uterque nostrum tum universa respublics christiana illius morte ceperit; tamen cum ita dno. Deo visum fuit, suscipiendum est ac ferendum equo animo.

Nos plurimas agimus et habemus gratias vre. Illti. quod his turbulentis temporibus perstiterit semper in custodia dicti Sermi. dni. regis Ludovici etiam cum non vulgari sumptu et incommodo suo rogamusque illam, ut et deinceps eadem constantia et cura perseverare velit, referet ille postea hanc fidem et studium in se vestre Illti. et nos etiam curabimus omni ope nostra, ut utrique h. e. tam illius Mti. quam vre. Illti. ulla in re aut necessitate non desimus, neque eas quoquo pacto deserere volumus. Et proinde Illtem. vram. nil tedeat, sed in suscepto officio et cura ita ut cepit persistat ac valeat felicissime.

(12.)

MDXXIII. Maius

Tomus VI. pagina 270.

CCXXXV. Sigismundus, Rex Polonie, Ludovico, Regi Hungarie.

Serme. princeps etc. Persuasum habeat Mtas. vra, nos ejus bonum statum et dignitatem ita cordi habere ut nostram propriam eique nos quam optime consultum semper iri velle et proinde nonnulla conducentia honori et statui Mtis. vre. pro nostro debito et summo in eam amore suggerenda illi duximus. Ac imprimis, quia omnis potestas nostra, omnes sortes nostre in mana dei sunt, et adversus ejus potentiam tanquam pulvis ante faciem venti sumus, rogamus Mtem. vram, ut in omnibus actionibus suis deum pre oculis habeat eique diligenter inserviat et tam in templo. quam etiam cubiculo suo frequenter et devote oret, missas et sermones audiat, diebus festis non venetur, neque comedat ante missam, venationes ipsas faciat rarius, et, quando sunt negotia magna tractanda, dimittat. Solatia sint moderata et honesta, qualis principem et conditionem horum temporum decent. Quando autem est in consiliis et cetu hominum, loquatur ipsa, quantum et que sunt opas, ne simulacrum magis principis quam ipsuta principem referre videatur. In rebus agendis diligentia et cura debite utatur, ne parvam rerum rationem habere videretur. Canes venaticos in domo, in mensa et cubiculo non patiat, nam ii regio. contubernio minime congruunt. Vitet pro virili computationes et crapulas, que nebulonibus conveniunt non principi. Non fugiat consortium virorum gravium, cum quibus versari honestum est et salutare, et eum talibus conversetur, ne sit solitaria. In dando discernat, cui dandum sit, idque parce. Balnea, que hominem extenuant et emolliunt, non frequentet, neque in illis edat, cum id noxium sit et plerumque mortiferum, sed rarius illis et cum paucis utatur. Super omnia vero fugiat Mtas.

vra. societatem et consortium levium hominum, tam puerorum quam barbatorum, qui nec sciunt nec solent nisi de potationibus, de solatiis, et aliis, que homines dehonestant, tractare. Hec integerrimo animo Mti. vestre scribimus et paterno officio illam commonefacimus, rogantes illam omni studio: dignetur hec nostra ssluberrima monita et postulata, si nos, si statum ao honorem, si denique vitam suam amat, exequi et in eam partem, uti scribimus, accipere. Valeatque felicissime Mtas. vestra, cujus amori mutuo nos commendamus. Datum Cracovie.

Diarii di Marino Sanuto

(13.)

MD. Aprilis

Tomus III. columnae 197–198.

Da Roma, di sier Polo Capelo, el cavalier, orator, di 2 et 3. Come el cardinal di Siena e di Santa † parlò, e depose non si dovea dispensar il matrimonio dil re di Hongaria; et li oratori di Maximiano, Spagna, Napoli et Milam erano unidi a questo efeto contrario. Tandem in concistorio, post multa, a di 3, a hore 22, el papa dete la sententia, e disciolse il matrimonio. Et è questo in ditta sententia, che il re Uladislao moderno non contraxe in la raina Beatrice de Aragonia, relitata el serenissimo re Mathias etc. Item, vol mandar un legato in Elemagna. Et a di 2, in San Piero, el papa dete il capello, la spada, do stendardi, et la ruosa al duca Valentinois, suo fiol, e lo acompagnò a cavalo fino a palazzo. Poi soa santità volse che l' orator di Franza e il nostro cavalchasse a lai di esso ducha, fino a Santa Maria dil Populo. Item, à expedi lo episcopo di Arles in Franza, et lo episcopo di Aste, nepote di missier Zuan Jacomo Triulzi, va in Aste, voria el cardinalato. Item, scrive alcuni avisi abuti di successi di Milan, et di maistro António Trombeta. Justa le letere nostre, à fato comandamento a certo frate, subdito nostro, non se impazi. A risposto, ubedirà. Ma fra' Jacomo da Ruigo dice è procurator, e non pol renonciar il vicharia' etc. Item, esso orator ringratiò in fine literarum il senato, di averlo fato savio a tera ferma, rendendo gracie. Item, lo episcopo di Chai scrisse a la Signoria una letera, zercha il matrimonio.

(14.)

MD. Aprilis

Tomus III. columnae 235–236.

Di Hongaria, di sier Vetur Soranzo e sier Sebastian Zustignan, oratori, date a Buda, a di 2, 5 et 6 di l'istante. Come zonseno de li a di 2. Li vene contra domino Joxa e il reverendo domino Nicolò Boschajo, regij consieri, e altri cavali 600, e Francesco da la Zuecha, secretario nostro, e con grande honor intrò in la terra, e passono per la caxa dove era alozato l'orator dil turcho, qual è li con cavali 120, et il re li fa le spexe, e ogni zorno spende ducati 50 per lui. Item,

ricevute nostre lettere e inteso il tutto, e quanto li è comesso etc.; et venendo a cavallo, li fono fatto una oration latina, nomine regis, et il Zustignan rispose latine, ex tempore. Item, il re li fa far le spese; et a dì 5 ebbero audientia publica da la regia maestà, e poi la privata. Era col re il duchi suo fratello, il reverendo episcopo ystrigoniense, il gran cancellier et altri; et il Zustignan fè una oration latina, e nulla tochè del matrimonio etc., ma di l'amor con la Signoria nostra, e si unissi contra questo turco. Et lo episcopo ystrigoniense, nomine regis, li rispose di la optima volontà del re. Et poi li deteno la secreta; et esposeno quanto haveano in mandatis, el non li feno risposta, e tolseno tempo. E a dì 6, iterum stati col re, parlono zercha il far di la liga universsal con li principi christiani, sempre intendendo con sua maestà il re di Polana, suo fratello. Et rispose per nome del re, quello esser pronto ajutar la cristianità e far la liga; et vol la Signoria nostra contribuissi a cavali 25 milia etc. Et parlato di la spesa, tolseno tempo a risponder, sì che essi oratori starano a veder la resolution di sua maestà, zercha la spesa ne dia tochar. E di la trieva col turco, e mandar Alvixe Manenti a Constantinopoli, ancora il re non li ha ditto nulla. Et scriveno longo zercha il suo andar a Constantinopoli, bisognando; si scusano, pur achadendo, anderano uno di l'horo. E nota, 4 oratori fono dati per il re a essi oratori, con li qual tratono tal pratiche: videlicet il reverendo ystrigoniense, il reverendo vesprimiense, domino Gerebi Peter, et domino Josa, regij consiliarij.

(15.)

MD. Maius

Tomus III. columna 356.

Di Hongaria, di oratori, eri sera venute, date a Buda, a dì 16, 17 et 18, in zifra. Il sumario è questo. Come a dì 15 zonseno li li do oratori francesi; li fono contra con 4 noncij del re, et zercha 500 cavalli; e scrive di colloquij abuti insieme; in conclusiom non hanno comission di offerir al re alcuna cossa, se non far liga col papa, l' imperio, essi re et la Signoria nostra. Et a dì 17, ebbero audientia dal re; era l'orator yspano, quel di Napoli, di Polana, e i nostri; esposeno una oration latina; dicevano: Illustrissimum, ditissimum, sagacissimum dominium venetum. Et sier Vettor Soranzo, orator, dice che quella fè sier Sabastian Zustignan fo più bella. Et li rispose il reverendo ystrigoniense. Item, è intrato li l' orator del turco, venuto novamente; et è venuti oratori del re di romani. Nomina questi do, erano con li oratori nostri a farli compagnia : il reverendo domino Nicolao Boscaio, episcopo sermiense, et domino Moyses, con quali parlono etc. Dubitano essi oratori, quel re non si acordi col turco, et fazino trieve; voriano essi oratori

presto il papa mandasse uno cardinal in Hongaria, et che li oratori francesi si voleano partir, et l'hor li hanno persuaso a restar, et scrissero al roy.

(16.)

MD. September

Tomus III. columnae 701–702.

Di Hongaria, de li oratori, date a Buda, a di 22, venute a horra per via di Veia. Come, stando in expetatiom di nostre lettere, receveteno tre lettere per Zuan Vesiga, corier. E considerando poi si aia abuto li capitoli, 0 disseno al re di ducati 100 milia, et aspetano adition e remotion di ditti capitoli, dicono la general intelligentia non pol haver effecto. Item, il legato dil papa, a di 13, è andato im Polonia per dar le indulgentie, con ordine el re mandi via l'orator dil turco, et, mandati, dagi noticia a questo re, lo manderà etiam lui via. Item, in Hongaria il jubileo è pocho apreciato, si fa le capse per scuoder li danari, et preparati li confessori. Item, manda lettere de l'ystrigoniense a domino Filippo, dottor, procurator dil re a Roma. Item, lettere dil legato al papa, e a domino Machario, orator di Urbim; et l'hor oratori aspetano risposta di la Signoria nostra; laudano sier Piero Malipiero, provedador di Veia, in expedir lettere subito, hessendo di note in leto, le spazano.

(17.)

MD. October

Tomus III. columnae 985–986.

Di Hongaria, di li oratori, di 9 octubrio, da Buda. Come quel zorno, a vesporo, il re era montato a cavalo per Bazia, con solum cavali 500; le altre zente d'arme erano aviate. Essi oratori fono da soa maestà a tuor licentia; qual li fè dir, lui presente, per il reverendo vesprimiense, andava con bon animo etc., e perhò la Signoria si volesse far etc. contra questi turchi. Et disse: Quella Signoria à raxom esser ajutata; da nui non manca, nè mancherà. Essi oratori li risposeno justa i mandati. Item, el re disse a Francesco da la Zuecha, secretario, qual li dè licentia: A bocha direti il tutto a quella illustrissima Signoria. Item, l'orator dil turcho è rimasto li; et la rezina Beatrice si parte per Napoli; et il re à dato licentia a l' orator yspano e neapolitano. Item, essi oratori tolseno licentia dal ducha, fratello dil re, qual è andato con soa maestà. El reverendo

ystrigoniense, si è ditto per via di Focher, è stà fato cardinal, non si certo; è a Ystrigonia; si aspeta de li per andar poi dal re. Item, mandono una risposta fata per il re di romani a li oratori di quel re di Hongaria, e una letera scrivea l'orator, licet siano cosse vechie, pur in quelle n'è qualcosa degna di relatione. Item, il re à donato a li oratori yspano e di Napoli cope d'ariento e cavali.

(18.)

MD. December

Tomus III. columnae 1158–1159.

Di Hongaria, di sier Velor Soranzo e sier Sebastian Zustignan, oratori, date a Baza, a di X. Come esso sier Vctor, a di do, si parti con una burchiela per el Danubio, vene a Baza, per esser amalato; zonse a di 8, et sier Sabastian, per terra, parti a di 3, zonse a di 9, et quel zorno il re andò mia uno lontam, in una campagna, per veder l' exercito suo; e cussi andò essi oratori la matina, fo a di X, per li qual il re mandoe. Era il fradello dil re, ducha, il cardinal di Ystrigonia et altri etc. E fu fata la mostra, pasando avanti l'oro di bellissima zente d'arme e in hordine; potria esser da cavali X in 12 milia, e molti manchava a venir, quali erano in camino, come referi haver scontrato frate Antonio Corvato, quel zorno ivi zonto; et di 72 comitanti (sic) ne erano venuti solum 18, si che manchava il resto, et quelli di la corte dil re, ch'è cavali 1200, per non haver danari; etiam manchava quelli sta a li confini dil turcho e in Transilvana, scituli, morani, e Slesia, che sono gran quantità. E poi zonse 2000 cavali dil vescovo di 5 Chiesie, dil vescovo vesprimiense, e dil dispoti di Razia etc.

(19.)

MDI. Februarius

Tomus III. columna 1452.

Di Hongaria, di sier Sabastian Zustignan, orator, date a Buda, a di do. Come par habi scripto di l' intrata dil cardinal, e li honori factoli; et chome ozi fo da esso cardinal, e coloquij abuti insieme; et che il re voleva far trieve col turcho etc. Item, quel zorno esso cardinal cantò messa; fo il re, il ducha suo fratello, il cardinal de Ystrigonia; et soa signoria li dimandò quando veria l' orator nostro, e che le cosse andavano a mal camino, et tuti erano turbati, dicendo esser delusi;

et etiam el reverendo serminiense li disse: Majestas regia providebit rebus suis. Et ancora il reverendo vesprimiense, rasonando con lui, li disse: tanto molis erat Romanam condere urbem, si che quelli hongari erano in displicentia, sdegno e rabia. Or fo dal cardinal legato esso orator, qual have l'audientia a di 30, publica, dove fece una oration; erano prelati, baroni etc., et lui, orator nostro; 0 li fu risposto, ma rimesso a un altro zorno. Or doman arà la secreta.

(20.)

MDI. Martius

Tomus III. columna 1479.

Dil ditto, di 28. Chome ozi, summo mane, el cardinal si levò, per andar a Buda, di Tetem, e li vene contra a mezo il camin el reverendo vesprimiense, secretario, el conte Josa e uno baron di Boemia con cavali 200, quale fece una oration latina; poi, mezo mia lontam di la terra, vene il re con suo fratello ducha e il cardinal ystrigoniense, qual fè una oration. Et il legato li rispose. Poi vene le chieresie con grandi e richi apparati di croxe, pivialli e apparamenti somptuosi, et con questa pompa passò avanti la caxa di l' orator dil turchi, qual era a la finestra, con gran popullo su la strada; e da una parte e l'altra erano li frati, si di observantia come conventuali, che cantavano psalmi. Et condotto a la chiesa principal, fece le cerimonie, et il re lo acompagnò poi fino a lo suo alozamento. Et esso orator acompagnando il re a caxa, il cardinal li disse, dolendossi di la tardità di l' orator nostro. El qual cardinal il zorno avanti era venuto de Ystrigonia, e l'orator lo visitò; qual si dolse dil capello, e par il papa vôi el vadi a Roma. Item, visitò poi el canzelier di Boemia, noviter venuto, homo sapientissimo, et anima regis; qual disse era per far il tutto il re, qual è disposto a la expedition, ma li bisogna subsidio di danari.

(21.)

MDI. Martius

Tomus III. columnae 1535–1537.

Di Hongaria, de li oratori nostri, date a Buda, 6 letere, videlicet 13, 14, 15, 19, 22 fevrer, et do marzo, molte longe et copiose. In la prima, di sier Zorzi Pixani solo, come zonse a Tetem, prima slongò la via per il morbo, capitò a Otozaz; il capetanio lo honorò; poi a Tetem vi vene sier Sabastian Zustignan, orator nostro; demum, aviati verso Buda, vene il reverendo serimiense

et altri baroni, con zercha cavali 300, fè l'intrada. Li disse alcune parole, nomine regis. Li rispose etc. Poi vene il reverendo episcopo caliense, legato dil papa, con la fameia dil cardinal; et, zonto che 'l fu a Buda, smontato, andòndal cardinal, e coloquij abuti insieme; poi il zorno sequente ebbe audientia etc. Per le altre letere, di le qual dirò il sumario, come lo vene a levar di caxa el preposito di Alba Regal, et uno altro baron, et andono dal re, qual a banda destra era il cardinal strigoniense, el episcopo vajodinense et el vesprimiense; a banda sinistra il ducha Lorenzo, el conte paladim, domino Josa et altri baroni. Et fè una oratiom di l'amor li portava la Signoria, et dil pericolo poi di la christianità per il turcho, e dovesse far etc. Et il cardinal li rispose, nomine regis; et dicendo esso orator, quando voleva soa maestà darli l'audientia secreta, et cussi messeno hordine di darla poi. Et per le altre letere, essi oratori scriveno tutto il successo, et l'audientia secreta; dove era il cardinal legato, qual ritornò a la praticia le oferte dil papa, oltra subsidij ecclesiastici de decime, jubileo e cruciata, etiam li daria per 3 anni fiorini largi 40 milia, et la Signoria ducati 80 milia, e si facesse liga contra il turcho. Or essi si conturbò zercha li 80 milia, et per 3 anni, atento prima la Signoria li havia oferto 100 milia, et durante bello, a Bacia; et ne la fine, andati da parte el cardinal legato, el caliense et il nostro, prometerli ut supra; et cussi feno. Or era difficoltà in tre capitoli: zercha il re andar in campo, non vol esser ubligato per capitolo, ma promete ore andarvi omnino, et quando non si volesse, lui non voria. Il 2.o, venendo turchi in Friul o Dalmatia, non vol esser obligato mandar lo exercito, ma ben far il possibile contra l'horo etc. Il 3.o, zercha il re di Polana, qual è impedito da' tartari, che, non possando esso re, ditto subsidio s'intendi al re di Hongaria solo etc. Et poi, iterum consultato, et un zorno veneno, a caxa dil cardinal legato, el cardinal ystrigoniense, el reverendo visprimiense et seriminiense, el conte paladim, domino Josa et domino Moises, consieri regij, e altri; et scriveno li coloquij abuti; et disseno, nel pericolo si meteva il re, alias da' tartari fo cazado il re Alvise dil regno, qual convene star per 3 anni a Veia. Tandem formono alcuni capituli, qualli mandano qui; et do cosse volseno dil papa: primo, fusse li 40 milia, durante bello; l'altra, che il colegio di cardinali prometeriano, more solito, questo; et se diti capituli piace, si mandi presto, acciò concludino, aliter non si potrà mudar 0. Tandem con gran fatica, il legato et oratori nostri tolseno termine uno mexe di tempo. Item, il reverendo caliense, orator e legato pontificio, va a Roma per questo etc. Item, el cardinal Ystrigonia voria il capello da Roma, e disse, il re di romani disconzar molto tal praticia, dicendo, per amor di venitian non vol esser con lui, che, si 'l fusse, ariano vitoria contra il turcho. Et è ritornati li oratori dil re, fono

in Alemagna, et il re di romani ne manda do altri a disuader. Concludendo, ditto re è molto nimicho di la Signoria nostra. Item, esser venuto al re uno nontio dil turcho, per la expeditiom

di l'orator; el qual orator è stà dal re, a dir lo expedissa, perchè, da qua indriedo, starà come prexóm e non orator. E il re li à dà bone parole. Item, l'orator dil re di Polana, andava al turcho a confirmar le trieve, era venuto li a Buda; il re l'à retenuto, non vadi; et, oltra li capitoli, mandono uno capitolo fato seorsum, tra quel re e la Signoria, come è contento di 100 milia ducati, havendo algum subsidio di danari, disfalchar a raxom di XV per cento.

Dil cardinal Pietro reginense, legato, si have una letera latina e ben ditata. Narra il sumario di la tratation, conforta la Signoria a consentir a li capitoli; scusa li nostri oratori, si hanno promesso etc., perchè la cossa era im pericolo. Scrive la potentia de hongari, et che il re di Polana, con il fratello ducha di Lituania e moschoviti, si potranno acordar insieme; et che la Bossina e Servia si arà subito; e benchè il re non voglj prometer di andar in campo, tamen li à promesso andar. Nara la potentia di valachi, qualli farano 30 milia cavalli; conclude si potrà haver 100 milia cavali. À scritto a Roma al papa, confermi.

Sumario de li capitoli di la liga si praticha tra il pontifice, re di Hongaria et la Signoria nostra, contra il turcho.

Primo, la naration di li contraenti de la lyga, e intelligentia duratura im perpetuo, durante bello contra il turcho, per ben di la christianità, videlicet Alexandro VI, pontifice, per si e successori, e il colegio di cardinali, Ladislao re di Hongaria e Boemia, per si e sucessori, domino Augustin Barbarigo, doxe, et la Signoria di Veniexia, per si e successori; et va sequendo le clausule.

Item, el pontifice, oltra li subsidij spirituali di jubileo, cruciata et decime, li promete dar, durante bello, fiorini 40 milia largi, et farà li altri principi christiani ajuti, solicitandoli etc.

Item, esso pontifice farà armata, insieme con li altri, et manderà suso uno legato, e andando uno di do re, o Franza o Spagna, promete andarvi im persona, con il colegio di cardinalli.

Item, il re di Hongaria promete renonciar le trieve ha con il turcho, et, con exercito justo, promete farli guerra etc.

Item, la Signoria di Venecia promete, con l'armada e stratioti et zente da mar, far a ditto turchio guerra omni conatu etc.

Item, quando il re doverà andar im persona, sarà ubligato li altri collegati farlo saper 3 mexi. avanti, et cussi lui, versa vice, farà a li altri, quando el vorà andar in campo, per metersi in hordine.

Item, rompendo il turcho a una di le parte, le altre do parte sarano ubligate ajutar la parte laborante, et cussi vicissim.

Item, il re farà ogni possibilità contra turchi, ma per lizier incurssion non sarà ubligato andar in campo, ma ben le zente.

Item, che venendo turchi in Friul o in Dalmatia o Croatia, il re promete dar ajuto a la Signoria, per via di so bani, qualli se intenderano con li rectori nostri, e, al vegnir o al ritorno, farano etc.

Item, la Signoria de inverno, non havendo armada fuora, farà le zente sue romperano a' turchi, danizandoli dove potrà.

Item, che li lochi si aquisterà dil turcho, prima siano restituti de chi sono stati, e se de nium fusse stati, sia partito; ma hessendo sola una parte ad aquistarlo, resti a quella parte li aquisterano.

Item, che durante la predita liga, niun si potrà acordar o far trieve directe vel indirecte con turchi, senza consentimento di le parte.

Item, il re renuncia le trieve, e farà guerra a' turchi.

Item, se il re di Polana, fradello dil re, per caxon di tartari non podesse esser, nil minus la contributiom resti al re di Hongaria.

Item, il papa li darà un terzo di ducati 40 milia largi al presente, uno terzo fin 4 mexi, e poi fin altri 4 il resto, conduti fino a Segna.

Item, la Signoria li darà, durante bello, ducati 100 milia con li modi ut supra.

Item, che il re di romani, re di Franza, realli di Spagna, re de Ingaltera et re di Portogallo sarano exortati a intrar in tal liga.

Item, altri capitoli zenerali di promissiom, et quelli non atenderano, l' altra parte possi etc. Item, la retifichatione si farà e il juramento, omnia singula singulis referendo, nomina li oratori nostri etc.

(22.)

MDI. Martius

Tomus III. columnae 1603–1604.

Di Hongaria, di oratori, date a Buda, a di 8. Mandano, abundante cautela, le replicate, con la modula di capitoli; et una di 8, avisano haver ricevuto nostre, con li sumarij di le galie tolte a la Prevesa, e di preparamenti di Schender bassà, e siano con il re per proveder non cori in Dalmatia. Fono dal re, e comunicatoli il tutto, disse provederia; e in la Croatia ritrovarssi il ducha Zuan Corvino, con 2000 cavali, qual prenderà turchi, e da l'oro si saperà la verità. Item, eri ne la chiesa mazor, el reverendissimo cardinal legato, adstante rege et oratori, fè far una solenne precession, e cantar una messa; e publicò il jubileo e cruciala, durante bello turcarum. Et li disse haverlo fato, licet non habi in comission di farlo ante sigillationem; e questo, per non

lassar passar la quaresema; et che, si non se concludesse, tagnirà modo il re non tocherà un soldo, nisi per forza. Item, ozi quarto zorno, partite de li l'orator dil gran ducha di Lituania, vene a dimandar ajuto al re, perchè questo San Zorzi compie Je trieve con il ducha di Moscovia. Et il re li rispose, et etiam il legato, manderano l'horo nontij per veder di acordarlo con Moschovia, acció, uniti, atendino contra tartari. Item, il re à ordinà una adunation in Moravia, a una terra nominata Tumulz, mia 170 di Buda. Soa majestà vi vol andar; partirà fin 12 zorni, e ritornerà per San Zorzi, e di l'andar di loro oratori con lui, O sanno. Item, li oratori dil re, deputati al re di Franza, aspetano solum zonzi li oratori dil re di Polana, per andar uniti; et etiam li oratori dil re di romani, dieno venir de li, non sono ancor zonti. Item, el cardinal legato è stà dal re a dimandar una abatia dil cardinal Ascanio, qual dà de intrada ducati 7000, e il re la scuode. Li à risposto, vol conseiar, poi li risponderia. Item, essi nostri oratori visitò il cardinal de Ystrigonia, e altri prelati, maxime sier Zorzi Pixani, con lettere di credenza; et il ducha Sigismondo, fradello di la regia majestà, e altri baroni.

(23.)

MDII. October

Tomus IV. columna 348.

Di Hongaria, di oratori nostri, date Alba Real, a dt 30 septembrio, in sifra, venute questa matina. Come il re era li, et havia auto febre; et il nontio dil palatino, stato al turcho, era ritornato e intrato nel regno. Essi oratori sollicita il mandar il nontio etc. Item, a di 26, zonse li la serenissima regina. Li andò contra il re, il ducha Sigismondo, fradelo; e il cardinal Ystrigonia li fè una oration; et tuti li oratori li andò contra; intrò con cerimonie. A di 29 il cardinal disse la messa e la incoronò e fo a pranso. Item, il legato disturba mandar il nontio, e il cardinal dice manderà omnino. Item, nove di turchi.

(24.)

MDIII. Martius

Tomus IV. columna 860.

[...] Item, il re, qual à anni..., tamen non disse, ma disse è bel homo, grandò di persona, di dignissima geneologia, per padre e per madre; per padre disceso da re Chazimuro di Polana e

da Ladyslao, che morì combattendo con turchi ; la madre discesa di tre imperadori; et disse la linea di la soa geneologia; et è anni 16 dil regno di Boemia, et 13 di Hongaria. Il re è devoto e religioso, e si dice *nunquam habuit concubitum cum muliere*, videlicet che 'l se intendi, e mai si adira, mai dice mnal di niun, e si niun dice mal de qualche uno ait: *Res forsan non est vera*. Et al ducha Lorenzo, qual fo qui al tempo di la raina, che li fo contra la sua corona, unde li tolse il stato et menato davanti disse: Ducha Lorenzo, se' vu quello voleva far tanto mal?, e lui li dimandò perlon, et tutti aspetava lo dovesse far nial capitar, et il re lo restitui nel stato, dicendoli: Siati più fidel di quello sete stato. Queslo re dise assa' oration, alde tre messe al zorno, in reliquis è come una statua, perhò parla pocho, et parlando familiarmente parla ben, ma di stato parla incompositamente; dà audientia a tutti, mai fe amazar niun, ma nel regno ha pocha ubedientia, et è avaro; et conclusive à pocho inzegno, e più presto *homo est rectus quam rex*, non è temudo e più si teme il cardinal ystrigoniense cha il re e cussi Jurich o ver varadiniense.

(25.)

MDIV. Januarius

Tomus V. columna 767.

Dil ditto, di 11. Come ogi uno medico mandato a tuor fino a Strigonia per el caso seguito al re, qual è italiano da Udene, à inteso el successo di lo accidente occorso, che fu, manzando sua majestà el secondo servido di pesse, per esser mercore, solita consuetudine sua, li sopragionse prima el balbutir et ingrossar la lingua; et verso uno suo primario camerier che manzava con lei disse: „*lo non posso ben parlar*”, et confortato per quello che 'l bevesse, rispose: „*No, non ho niente in gola*” et manchando più, el sublevorno facendolo passizar per camera; et cussi pazizando, cascò et perse el brazo e piede destro e torse etiam uno poco la bocha, in modo che parlando non se intendeva le parole. Le provision forno preste e di trar sangue e fregason, adeo che si riebe, e per conforto di la serenissima regina qual per el caso rimase consternala, ando benchè con gran fatica da lei, fet danno fama stagi meglio. Tamen, tutto ogi non è intrato alcun prelado ne barone, solum el vayuoda e alcuni intimi, e il sopraditto medico non è stà adnesso. Vien ditto star bene; tamen, le egritudine di signori per diversi rispeti vien lenute secrete; di li ogniuno sta suspeso, e morendo seguiria gran disturbi e più che a la morte dil re Mathias, maxime per certi capitoli hanno con el re di romani, seguendo ditta morte *absque haeredibus masculis*. La regina sta tutta di mala voglia, e si dice aver fato vodo andar a piedi nudi a Sancta Maria Bianca mia do italiani lontan di Buda, che hessendo coperta la strada di neve e giazio,

non sa come potrà tolerar. Item, oggi monsignor de Melach governor di sua maestà, disse certo teniva la fusse grossa, per esser stà cussi da lei afirmatoli.

(26.)

MDVI. Augustus

Tomus VI. columnae 393–394.

A di 20. Fo pregadi. Leto molte lettere, questo è il sumario:

Di Hongaria, dil secretario, date a Buda. Come il corpo di la serenissima regina fu posto in uno deposito, in una chiesa, ni fato altro funere, dicendo volerlo mandar in Alba Regal, dove è le sepulture de li re. Item, suo fradello natural, era con lei, ave per avanti certo stato in Transilvana. Item, il re à 'bulo grandissimo dolor di la morte preditta, et sempre che l'è nominata, lacrima. Et il secretario ricevette lettere di la Signoria, drizate al re, el a la rezina, congratulatorie dil fiol nato, et al re di l'acordo fato col re di romani el qual consultó col cardinal ystrigoniense quello l' havesse a far. E inteso il re l'havia lettere, lo fesse introdur in ca. stelo; et fo date le lettere al valandinense, qual le lexe pianamente, et il re lacrimavit a una finestra etc. Item, il re non ha voluto comunichar O al secretario di l'acordo con Maximiano, perché aspeta alcuni signori per comunicharli prima, e poi lo dirà a esso secretario, videlicet le conditione. Item, il re è in gran dolor, e tutta la corte in panni lugubri. El é nova, suo fradello, re di Polana, era indisposto et con febre; la qual nova dispiaceva al re fusse in queste turbulentie.

(27.)

MDXVI. Aprilis

Tomus XXII. columnae 130–132.

Sumario di lettere di sier Antonio Surian dottor, orator in Hongaria, date a Buda a di 24 Marzo 1516 ricevute a di 15 April.

Le ultime mie, Serenissimo Principe, furono de di 13 dil mexe presente expedite, replicate per doi bande, per le qual dinotai la morte dil qu. re Voladislao. Da poi, volendo li prelati et baroni del regno, de qui per avanti congregati, dar sepoltura al defunto Re magnificamente, sicome a tanta maestà ben si conveniva, a di 17, che fu il Luni santo, exhumatis prius ossibus de la qu. regina Anna olin ultima consorte del defunto Re nondum fin hora tumulate, sed ita

retenta in deposito, fu per li primari baroni dil regno l'uno et l'altro corpo per mediam civitatem portalo el processionaliter acompagnato de tutta la chieresia et populo. Demum, ambo reposti in doi carete da li prefati signori, furono conduti a li antiqui sepulchri de li predefunti Re in Alba Regale, loco distante de qui miglia 40 de' nostri. Et quivi successive poi, a di 19, fu cantata la solenne messa pro defunctis per il reverendissimo Legato, el una cum li reverendi episcopi collocati Quinque ecclesiensi Vesprimiensi et Jauriensi, furono peracte le exequie, et demum utrumque cadaver fu insieme dignamente tumultato: quorum anima requiescant in pace. Io, per honor di Vostra Serenità et per ogni altro conveniente respecto a le extreme pompe di questo santo Re, el quale, invero, ultra la confederatione, ha sempre proseguito quella inclita Repubblica di sincera henivolentia et amor, ho voluto intervenir vestito, insieme con tutta la fameglia mia, di pano ne. ro, el è stato sceptato da costoro questa amorevole et affectuosamente. A questa solennità funerale, il re Ludovico non è intervenuto personalmente, avendo cussi parso a tutti li signori per li respecti sui; verum heri, che fu el di di Pasqua, havendo el reveren. dissimo Legato deliberato celebrar la messa pontificale in ecclesia majori, et conceder la indulgentia plenaria, el prefato re Ludovico, de consensu domi norum, si è conferito a la chiesa, et acompagnato per li oratori et signori in accessu et recessu ab ecclesia per mediam civitatem. Hoc facto, si è facto veder at populo, con zeneral satisfatione et tranquillità. El signor Dio permeti che sicome questo re Ludovico succede al padre in aliis bonis, cussi etiam succedi ne la paterna benivolentia et amore verso la Sublimità Vostra. Spirate queste feste, anderò a sua visitatione per condolermi et simul congratularni de la sublevation de Sua Maestà. El desidera si mandi el successor, per haver portato il peso suo zà quattro anni continui.

Letera dil dito, pur di 24. El defunto re Vuladeslao, per quanto per diverse vie mi è afirmato, antequam ex hac vita migrasset, ordinò alcune disposition, parte pertinente al regno di Bohemia, le quali è queste: Quanto al regno de Ilongaria, Sua Maestà, convocatis dominis, a quelli primum ra comando questo regno et el re Ludovico suo unico fiolo et herede, exortandoli a perseverar ne la affinità et amicitia ultimamente contracta con il Re di romani; deinde racomandò iterum la persona del re Ludovico, nominatim al reverendissimo Strigo. niense, al magnifico domino Georgio marchese Brandenburgense suo nepote et a domino Bornobissza, con questo modo quasi istituendo loro tre tutori de la persona del prefato re Lodovico. Insuper, chiamato esso reverendissimo Legato, li consignò le chiavi di la sua guardarobn, cometendo hoc pacto a lui solo lo haver suo, che, per quanto se dise, è una credentiera de oro facta per la regina Arina, di valuta di ducati 80 milia in zercha, et altre arzentarie et zoje che in tutto possono ascender a la summa di ducati 250 milia. Postremo loco, prego li signori volesseno omnino satisfar et pagar li servitori di Sua Maestà integralmente, et qualunque altro creditore suo.

Circha le cosse di Boemia, primum comesse al magnifico vicerè di quel reguo, ivi presente, che l'exortasse quelli baroui et signori di metter fine or mai a le antique loro discordie; deinde che havessero racomandato el re Lodovico suo unico herede, servandoli fede et obedientia. Insuper, revocò tutti li edicti per Sua Maestà li passati anni ordinati in quella parte, che quovis modo et formia contravenisseno a la libertà de la Santa Romana Chiesa inter alia nominatim, retractando le prescriptioni de li beui ecclesiastici. Postremo, opinò che fusseno omnibus viribus expulsi di quel regno li heretici el nominatim li picardi, factione perniciosissima. Questi articoli bohemici da poi furono posti in scriptis, non in forma di testamento, ma solum a fine che più habilmente potesseno esser intimati a li signori et baroni absenti di quel regno; et questo è quanto se intende esser stà ordinato per el defunto Re. Li quali ordeni, utinam non partoriscono mali effecti in l'uno et l'altro regno; et già di qui principia a discoprirsi qualche cigno, non piacendo a tutti la dimostrazione per el defunto Re verso il reverendissimo Legato usata, aparendo esser stato quasi un modo di darli el governo del regno in mano; et però si dubita che ne la futura Dieta siano per nascer facilmente discordie et scandali. Iterum, si tenla ch'el Re di romani el polano si transferiscano de qui, quantunque la venuta di l'uno e l'altro apari molto difficile, essendo prima el Serenissimo polono, per quanto lo orator suo afirma, occupatissimo ne le guere con el ducha de Muscovia recusante fin hora voler venir a pace aut concordia con Sua Maestà, di maniera che le molte promissioni per la Maestà Cesarea, lo anno preterito facte al prenominato Serenissimo polono in tal materia, per quello si vede hanno poco operato; da l'altro cauto, il Re di romani se intende più che prima esser occupatissimo ne le guerre de Italia, dove al presente se divulga aviarsi con grande numero di persone contra la Maestà Christianissima.

(28.)

MDXVI. Aprilis

Tomus XXII. columnae 132–133.

Dil dito, a di 29. Questi signori di qui, congregali già boui giorni, molte cose hanno tractato, ma poche concludse, sopravvenuti de la inopinata morte dil Re. Quello tamen hanno deliberato, è questo: In primis, hanno ordinato Dieta zeneral de tutti li reguicoli per singula capita da esser cele. brata ne la proxima futura solennità de Santo Georgio, ne la quale si barà a deliberare quanto hanno tractato questi zorni, et molte altre cose perinente al governo del regno et del re Ludovico. Et deinde, intendendosi li loci unitimi et præsertim Jaiza atrovarsi in gran pericolo per rispetto de'turchi, hanuo deliberato, ita etiam comandato che la nità di le

zente dil regno sia in ordine et preparata in ogni bisogno che potesse ocorer, et l'altra mità imme diate cavalchi, parte di qua dil Danubio verso Croalia, parte di là dil Danubio verso quelli altri loci finitimi. Et aziò ch'el prenominato loco de Jaiza uon vegni a recever alcun sinistro, hauno con ogni presteza possibile mandato a quella volta fanti schiopetieri 400 con certa summa di danari, in modo tal subsidio pussi entrare nel dito loco a tempo. Hauno etiam tra loro signori, con imprestedo, recuperato certa sunima di danari, mediante la quale hanno fato le esequie dil Re et expedito li fanti 400 et proveduto a li bisogni del re Ludovico. Fino a la futura Dieta, intera li prefati signori non si partirano de qui, convenendo al presente procedere la expeditione di la corte nomine regis Ludovici, et simul etiam de consensu et consilio dominorum; el qual modo si observerà finché ne la futura Dieta altro sarà ordinato. Fin hora non ho potuto visitar el re Lodovico, atrovandomi zà 4 zorni agravato di febre dopia terzana. Et suplicha si mandi il suo succes. sor ele.

(29.)

MDXVI. December

Tomus XXIII. columnae 348–351.

Sumario di la relatione fata in Pregadi di sier Antonio Surian dottor, cavalier, tornato orator di Hongaria, fata a dì 18 Decem brio 1516, e non compita.

[...] excepto il Vayvoda di Transilvania et il conte di Tiemberg et questo Ban di Croatia, adeo per turchi, da Modrusa fin a Zagabria, non si trova alcun castello ni villazo; tutto è stà depredà da' turchi, imo quelli poveri restati stanno a li boschi, e quando vedono pasar alcun cavalo dubitano non sia turchi, fuzeno in li boschi, et si i vol pasar, si convien portarsi il viver con loro, perchè non si trova da manzar. Et nel tempo è stato lui orator in Hongaria, tra Bosnia et Servia, over Raxia, il Turcho li ha tolto 23 forteze; li resta solum Jayza a li confini, che è loco forte. Et al presente, turchi non havendo che dipredar, uon coreno più in quelli paesi di la Croatia; ma ben in la Schiavonia fino su le porte di Zagabria.

(30.)

MDXIX. Iulius

Tomus XXVII. columna 497.

Re è governato da do capi, che è el Conte Palatino e il Gran canzelier, che è episcopo Vaciense, quali hanno el cargo dil regno, perchè questo Re chiamato Lodovico ha anni 13 compiti a di 2 Zugno, homo grande e ben complessionato, e bello in ziera, ma non formoso, si dilecta di arme, et si armò pocho fa e a Buda corse la lanza con gran piaser de tutto quel populo che 'l vele; studia in latin, ha 4 lingue, hongara, todesca, bobema et latina, fa da si bone risposte, e si 'l vive, sarà degno Re. Ha poca intrada, ducati 140 milia, che re Mathia avea ducati 800 milia; et talvolta ne la sua cusina non è da cusinar hulla e non ha da viver, e tal hora li soi hanno mandato a domandar 14 ducati ad imprestedo, e la causa è perchè il padre alieno assa' Jochi dil Regno per haver danari da sustentarsi, poi li turchi li hanno tolto assa' casteli in la Croatia.